

40ste vergadering: Vaste commissie voor Justitie*

(voortzetting van de UCV van 1 oktober 1984)

Maandag 28 januari 1985

Aanvang 11.15 uur

Voorzitter: Kosto

Tegenwoordig zijn 5 leden der Kamer, te weten:

Kosto, Salomons, Van der Burg, Schutte en Korthals,

en de heren Korthals Altes, Minister van Justitie, en Van Zeil, Staatssecretaris van Economische Zaken, die vergezeld zijn van enige ambtenaren.

Aan de orde is voortzetting van de behandeling van het wetsvoorstel **Invoeringswet Boeken 3, 5 en 6 van het nieuwe Burgerlijk Wetboek (tweede gedeelte) (algemene voorwaarden) (16983)**.

De **Voorzitter**: Ik heet de bewindslieden en hun ambtenaren van harte welkom. Vandaag zal de artikelsgewijze behandeling van wetsontwerp 16983 plaatsvinden.

Ik zou het op prijs stellen als men zich tot het uiterste inperkt, wat het roken betreft. Ik zou mij kunnen voorstellen dat de commissie er, in samenspel met de minister en de staatssecretaris, in slaagt om de activiteiten van vandaag te beperken tot de dagdelen, dus tot de ochtend en de middag. Het is denkbaar dat de minister nog openstaande vragen schriftelijk behandelt. Zorgvuldigheid hoeft niet altijd weerspiegeld te worden in het gebruik van veel tijd: dat kan ook met minder tijd samengaan. Door de griffier is een 'groentje' rondgestuurd, waarop de spreektijden voor de diverse fracties staan vermeld. Dat is een richtlijn. Het gaat hier om een wetsvoorstel, dus de richtlijn is zeker niet bindend.

Over artikel I en het begin van artikel II wordt geen beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over artikel 1 van artikel II, waarop zijn voorgesteld: drie amendementen-Salomons/Schutte (stukken nrs. 12, I en II, herdruk, en 13);
een amendement-Salomons (stuk nr. 14);

een amendement-Schutte (stuk nr. 15);

een amendement-Korthals (stuk nr. 28);

vier gewijzigde amendementen-Salomons/Schutte (stuk nr. 39, I t/m IV).

De **Voorzitter**: Ik geef telkens eerst gelegenheid om over het artikel zelf te spreken. Daarna zullen wij de amendementen in volgorde van verstrekkendheid behandelen.

De heer **Van der Burg** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Het gaat mij om het begrip 'meermalen zijn gebruikt', in artikel 1, lid 1 onder a. Kunnen de bewindslieden zich expliciet uitspreken over de vraag, of het begrip 'meermalen' inderdaad moet worden gezien in de context van meer bedoelde bestemming? (Zie derde alinea, blz. 3 van de nota naar aanleiding van het eindverslag). Uit de eerste alinea onder nummer 6 blijkt dat het bestemmingscriterium juist niet materieel is overgenomen in het criterium 'meermalen gebruiken'.

De **Voorzitter**: Wil iemand anders nog het woord voeren over artikel 1, lid a?

De heer **Van der Burg** (CDA): Ik heb nog veel meer vragen over dit artikel.

De **Voorzitter**: Ik kan mij voorstellen dat u dit deel uitputtend wilt behandelen. Daarna zullen de amendementen nog aan de orde komen. Vóór de behandeling van de amendementen zullen echter nog de vertegenwoordigers van de regering aan het woord komen. Nu kunt u, mijnheer Van der Burg, uw overige opmerkingen over dit deel maken.

De heer **Van der Burg** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil allereerst een opmerking maken over het begrip 'aankondiging van gebruik'. Is het niet gewrongen om van aankondiging van gebruik te spreken, als de algemene voorwaarden bij de griffie van de arrondissementsrechtbank dan wel bij een Kamer van Koophandel en Fabrieken

zijn gedeponereerd? Verdient het begrip 'kenbaar maken' hier niet de voorkeur?

Vervolgens kom ik bij het begrip 'persoon'. Kunnen de bewindslieden nader verduidelijken, in aansluiting op het gestelde in de nota naar aanleiding van het eindverslag onder 7, ad artikel 6.5.2A.1, waarom het begrip persoon of partij niet in de definitie van de algemene voorwaarden kan worden gemist?

Dan wil ik nu spreken over het begrip bedingen die de kern van de prestaties aangeven. Waarom hebben de bewindslieden het begrip kernbedingen gehandhaafd nu toch ook het begrip 'essentialia van de overeenkomst' bijstelling behoeft, aangezien de verplichtingen die van oudsher onder het begrip essentialia vallen – denk aan de prijs bij de koopovereenkomst – thans door enkele nieuwe wettelijke bepalingen buiten dat begrip vallen? De bewindslieden merken zelf op dat niet steeds duidelijk is, wat onder het begrip kernbedingen moet worden verstaan. Nadere verduidelijking zou ik van de kant van de bewindslieden zeer op prijs stellen.

Mijnheer de Voorzitter! Vervolgens wil ik nog iets zeggen over de begrippen 'zwarte lijst' en 'overeenstemming tussen partijen ten aanzien van het betreffende beding'. Ik wil ook iets zeggen over de zinsnede dat er elders in de overeenkomst een compenserend voordeel is opgenomen. Is de conclusie van de fractie van het CDA onjuist dat de motivering van de bewindslieden – zie de nota naar aanleiding van het eindverslag ad artikel 6.5.2A.1 onder nummer 10 – slechts betrekking heeft op de particuliere consument en niet op de gevallen waarbij de wederpartij/ondernemer in het volle besef van het feit dat het beding bezwarend geacht moet worden, instemt met het beding in ruil bij voorbeeld voor een prijsverlaging? Hoe is het verband met artikel 6.5.2A.2a onder a, waar het algemene toetsingscriterium aangeeft dat zowel voor overeenkom-

Van der Burg

sten met particuliere consumenten als voor overeenkomsten tussen ondernemers onderling, rekening gehouden moet worden met de vraag of tussen partijen werkelijk overeenstemming bestond en elders in de overeenkomst compenserend voordeel is opgenomen?

De heer **Korthals** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil het kort houden, hoewel ik met een langere inleiding had willen beginnen. Met een lange inleiding zie ik er echter van komen dat wij volledig de mist ingaan.

De **Voorzitter**: Ik stel het zeer op prijs als u dat wilt voorkomen.

De heer **Korthals** (VVD): Dat is eigenlijk uw taak.

De bedingen die door een persoon meermalen in overeenkomsten worden gemaakt, omvatten ook gevallen waarbij verschillende keren hetzelfde beding in door een persoon gesloten overeenkomsten wordt opgenomen, zonder dat er van tevoren algemene voorwaarden door hem zijn opgesteld. Daarom wil ik nog eens vragen wat nu exact de betekenis is van het begrip 'meermalen' in het wetsontwerp. De woorden, 'die zijn gebruikt of waarvan is aangekondigd dat men die in overeenkomsten zal gaan gebruiken', zijn mijns inziens niet noodzakelijk. Een speciale aankondiging van het gebruik is naar mijn oordeel niet nodig. Stelt men dat vereiste toch, dan zal moeten worden aangegeven wanneer en op welke wijze de aankondiging moet geschieden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil het hierbij laten. Ik zal straks bij de behandeling van mijn amendement verder op dit onderwerp ingaan.

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Het lijkt mij nuttig dat straks de heer Hartkamp een aanvulling geeft op mijn uiteenzetting. Tot mijn spijt moet ik u meedelen dat de regeringscommissaris vanwege zijn constitutionele situatie van dit ogenblik verhinderd is een gehele dag te zitten. Hij is namelijk een heupfractuur aan het overwinnen. Daar kan hij wel mee rondlopen, maar zitten geeft moeilijkheden.

De heer Van der Burg heeft gesproken over het begrip 'meermalen'. Het gaat hierbij wel degelijk om de bestemming die men bij het opstellen van deze voorwaarden voor ogen heeft. In de definitie komt het bestemmingscriterium niet voor omdat dan bewijs-technische

problemen zouden ontstaan. Men zou dan moeten bewijzen dat iemand een bepaalde intentie heeft gehad. Daarom is in de definitie gezocht naar een omschrijving waarbij men bij de levering van het bewijs kan aansluiten bij de feiten. Om deze reden geeft de definitie een feitelijke omschrijving, zodat de levering van het bewijs gemakkelijker wordt dat er sprake is van algemene voorwaarden.

Met 'aankondiging van gebruik' wordt inderdaad bedoeld het op enigerlei wijze vooraf kenbaar maken dat men ze gebruikt. Ik zou dus geen enkel bezwaar hebben tegen een redactionele wijziging in die zin dat wordt gesproken over 'kenbaar maken' in plaats van 'aankondigen'. Wellicht heeft het bij nader inzien zelfs mijn voorkeur.

De heer Van der Burg heeft gevraagd of de omschrijving van persoon of partij niet uit de definitie kan worden gemist. Zoals de definitie nu is geformuleerd, zie ik geen kans die omschrijving er weer uit te schrappen. Ik zou mij kunnen indenken dat, als je vanaf het begin met een heel andere definitie was gekomen, je dat begrip had kunnen missen. Zoals het geformuleerd is, kan ik er echter niet meer buiten.

Een kwestie waarover al meermalen is gesproken betreft het kernbeding. Ik wil niet iedere serieuze vraag met een woordspeling afdoen, maar ik vind het begrip 'kernbeding' nogal kernachtig. Overigens probeer ik vreemde woorden in de Nederlandse taal zoveel mogelijk te vermijden, zelfs als het om juridische taal gaat. Ik wijs erop dat met essentialia van een overeenkomst van oudsher al iets anders en meer wordt bedoeld dat wij nu beogen aan te geven met het begrip 'kernbeding'.

Het kernbeding is het hart van de overeenkomst, waarop men in eerste instantie over en weer de wilsovereenstemming richt. Wat wil men bereiken met een overeenkomst? Dat is de kern van de overeenkomst, het kernbeding, bij voorbeeld als het een koop- of een huurovereenkomst betreft. Daaromheen pleegt een aantal condities te worden afgesproken over kwaliteitsgaranties, over levering, over betaling en dergelijke.

Welnu, de koopprijs of de huursom is dan ook weer een kernbeding, maar de wijze waarop betaald wordt of de afspraken over in gebreke zijn en dergelijke kunnen hetzij specifiek bedongen worden hetzij meermalen bedongen worden en algemene voorwaarden zijn, al dan niet gedepo-

neerd, ter griffie. Zo wil ik het onderscheid op dit ogenblik nog eens duidelijk maken. Ik meen dat wij met een kernachtig Nederlands woord toch redelijk kunnen aangeven wat wij daarmee bedoelen.

Ook heeft de heer Van der Burg gevraagd of de zwarte lijst niet alleen betrekking zou moeten hebben op de consument. Het antwoord daarop luidt 'ja'. Tussen ondernemingen geldt die inderdaad niet. Die hebben de vrijheid bedingen die op de zwarte lijst voorkomen aan elkaar voor te leggen en daarop 'ja' of 'nee' te zeggen.

De heer Korthals heeft weer eens gevraagd naar het begrip 'meermalen'. Aanvankelijk stond er in de definitie dat er geregeld gebruik moest worden gemaakt van die bedingen. Aanvankelijk had ik daartegen het lichte bezwaar dat daaruit een zekere regelmaat zou kunnen blijken.

Raadpleging van Van Dale door de heer Hartkamp heeft mij geleerd dat je daarmee toch uit de voeten kon, want daarin staat zoiets als: hij komt geregeld te laat op school. Afgezien van het schoolmeesterachtige voorbeeld heb ik mij op het moment dat de Kamer ook met bezwaren kwam toch aangesloten bij de gedachte dat het woord 'geregeld' beter kon worden gemist, omdat die gedachte aan regelmaat anders te snel zou ontstaan. Toen hebben wij het naar mijn mening betrekkelijk neutrale begrip 'meermalen' ingevoerd.

'Meermalen' duidt op een aantal malen. Het is niet meteen 'meer dan eens' of zoiets. Ik vind dat dit dan met zoveel woorden in de wet zou moeten staan. Als men per se een aantal wil horen, noem ik, terugrijpend op het Westduitse recht, vijf of meer. Dit wil niet zeggen dat het bij een aankondiging pas in werking treedt als men het vier keer heeft gebruikt. Wanneer men zonder aankondiging uit de praktijk wil afleiden dat er sprake is van algemene voorwaarden vanwege het feit dat ze meermalen worden gebruikt, is men er mijns inziens bewijstechnisch uit als men een vijftal gevallen kan aangeven.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Het aangeven van een kwantitatief criterium door de minister is een vrij unieke toevoeging. Stel het geval dat voorwaarden die bestemd zijn om als algemene voorwaarden te dienen, slechts drie maal gehanteerd zijn.

Salomons

Daarna wordt een onderdeel van de voorwaarden gewijzigd. Dan hebben wij dus niet meer met dezelfde algemene voorwaarden te maken. Zijn daarmee de acties ex artikel 6, de consumentenacties tot het onverbindend verklaren van deze voorwaarden, gedoemd te mislukken omdat er geen sprake is van algemene voorwaarden, terwijl in hoofdlijnen elke keer dezelfde worden gehanteerd?

Een getalscriterium vind ik uitermate riskant. Ik wijs op de groepsovereenkomsten. Onlangs hebben wij een wat late, maar mijns inziens aardige, reactie op dit wetsvoorstel ontvangen van het NCIV. In het huurrecht kan één contract een veelheid van huurders betreffen. Zijn dat dan geen algemene voorwaarden?

Minister Korthals Altes: Op deze vragen past een tweeledig antwoord. Als voorwaarden bestemd zijn om meermalen te worden gebruikt, zijn ze op dat moment al verveelvoudigd, hetzij gedrukt, hetzij getikt en gefotokopieerd. Het is volstrekt duidelijk dat wij in dat geval te maken hebben met algemene voorwaarden. Veelal zullen ze zijn aangekondigd respectievelijk kenbaar gemaakt. Als een makelaar een huurcontract heeft opgesteld en van plan is dat in een complex met een groot aantal huurders voor te leggen aan die huurders, hebben wij te maken met algemene voorwaarden in de zin van deze wet, ook op het ogenblik dat nog niet een vijftal voorbeelden is te geven. De manier van presentatie kan duidelijk maken dat men van plan is dezelfde voorwaarden meermalen te gebruiken. Er is sprake van een impliciete aankondiging.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): In wezen is de bestemming dus bepalend.

Minister Korthals Altes: De bestemming is bepalend. Wij hebben de bestemming echter niet in de definitie als bepalend opgenomen, omdat wij dan bewijsmoeilijkheden kunnen ondervinden. Als de bestemming duidelijk en dus bepalend is, is zij doorslaggevend bij de bewijsovereenkomst.

De heer **Schutte** (GPV): Ik begrijp het nog niet helemaal. De tekst van het wetsvoorstel kent twee mogelijkheden: het meermalen gebruiken van algemene voorwaarden of het kenbaar maken ervan. Bij 'meermalen' moet dus gedacht worden aan vijf of

meer keer. De minister zegt dat de voorwaarden in dergelijke gevallen veelal al kenbaar zullen zijn gemaakt.

Als het niet kenbaar is gemaakt, moeten wij het toch brengen onder het andere criterium van 'meermalen gebruikt', hetgeen in principe vijf keer is. Het zal dan een interne zaak zijn van de gebruiker. Die heeft het dan bij wijze van spreken op de stencilmachine gelegd en het ergens in een la opgeborgen om het weer te grijpen als het nodig is. Ik zie dus niet in dat je, als er geen sprake is van kenbaar maken, kunt spreken van 'meermalen gebruikt', ook als het niet vijf keer is gebruikt.

Minister Korthals Altes: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer dit soort condities wordt gebruikt, zal men het in het algemeen kenbaar maken. Het komt echter steeds vaker voor, dat een contract in zijn geheel is opgenomen in het geheugen van een tekstverwerker. In de tekst worden dan alleen wat variabele gegevens ingetikt, zoals bij een huurcontract de naam van de huurder, het nummer van het pand en de omschrijving van het pand. Vervolgens gaat de printer van de tekstverwerker zijn gang en die tikt dan die tekst uit, voor mijn part 100 maal. Dat is dan niet aangekondigd. Door deze methode van doen is het evenwel volstrekt duidelijk dat wij te maken hebben met algemene voorwaarden.

De heer **Schutte** (GPV): Dan komen wij terecht bij de omschrijving van de bestemming. De bestemming blijkt dan uit het feit dat het in het geheugen van die tekstverwerker is gebracht. Het is in ieder geval niet vijf maal gebruikt, dus het criterium van 'meermalen gebruikt' is dan moeilijk te hanteren. Het is ook niet onder het criterium van het 'kenbaar maken' te brengen, want het is een interne zaak. Pleit dit er niet voor om het bestemmingscriterium in de wet op te nemen?

Minister Korthals Altes: Mijnheer de Voorzitter! De aardigheid van een tekstverwerker is nu juist, dat je niet kunt zien dat je met iets te maken hebt wat meermalen wordt gebruikt. Het komt er namelijk uit als een eenmalig stuk. Omdat men veelal niet kan bewijzen hoe het stuk tot stand is gekomen, kan men om te bewijzen dat men met algemene voorwaarden te maken heeft, zeggen: ik heb gezien dat het meermalen wordt gebruikt, want mijn bovenbuurman, mijn onderbuurman en mijn twee zijbuurlieden hebben het ook; ik ben nummer vijf, dus het is algemeen.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik zal niet terugkomen op het bestemmingscriterium, want daarover krijgen wij nog een amendement te behandelen. Betekent een marginale wijziging in de voorwaarden bij de hantering van het getalscriterium dat wij dan nog te maken hebben met hetzelfde pakket algemene voorwaarden? Daarbij kan ik mij namelijk boeiende praktijken voorstellen, waarbij men elke keer huurcontracten marginaal wijzigt om aan deze bepaling te ontkomen.

Minister Korthals Altes: Mijnheer de Voorzitter! Het is heel duidelijk dat wij met deze wetgeving een regeling van het begrip 'algemene voorwaarden' voorstaan, die niet kan inhouden dat je kunt zeggen dat het geen standaardvoorwaarden meer zijn, als je bij voorbeeld telkens in elk contract de termijn van reclame laat variëren door in het geheugen van de tekstverwerker te programmeren dat er elke keer een dag bij wordt opgeteld of afgetrokken. Daarvan is geen sprake. Marginale wijzigingen of wijzigingen die zijn toegesneden op het geval, zorgen er niet voor dat het plotseling geen standaardcondities meer zijn. Wij menen wel dat je door het noemen van een getalscriterium – 'meermalen gebruikt' – de bewijsovereenkomst vereenvoudigt.

Het bewijzen van iemands intentie is namelijk heel moeilijk, als die intentie niet op enigerlei wijze tot uitdrukking is gebracht. Als die intentie tot uitdrukking is gebracht, is er sprake van aankondigen of kenbaar maken. Dan valt het onder dat criterium. Men moet dit getalscriterium echter niet te absoluut nemen, omdat ik heb gezegd: met vijf ben je er wel. Dat betekent niet dat iedereen die met vier voorbeelden en 'circumstantial evidence' komt, niet kan aantonen dat er sprake is van algemene voorwaarden.

Ik moet nog het onderdeel van de vraag met betrekking tot artikel 6 beantwoorden. Daarbij gaat het om de acties door consumentenbonden en anderen. Die acties kunnen gevoerd worden, zelfs nog voordat van toepassing sprake is, alleen al op grond van het feit dat de voorwaarden als zodanig zijn ontworpen en dus ergens in voorraad liggen en eventueel aangekondigd zullen gaan worden. Die acties kunnen dus los daarvan gevoerd worden.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Daar heb ik een aarzeling over, als ik naar de definitie kijk. Een integraal

Salomons

onderdeel van de definitie is namelijk – anders hebben wij het niet over algemene voorwaarden – het meermalen gebruiken, enzovoort. Een organisatie echter die wel vermoedt dat het de bestemming algemene voorwaarden betreft, terwijl deze voorwaarden nog niet meermalen gebruikt zijn, kan mijns inziens niet ontvankelijk zijn gewoon vanwege het feit dat er op dat moment volgens de definitie van het wetsontwerp nog geen sprake is van algemene voorwaarden.

Minister Korthals Altes: De bepaling in artikel 6 dat het gebruik van de algemene voorwaarden wordt bevorderd, is echter al voldoende.

Mevrouw Salomons (PvdA): De algemene voorwaarden worden steeds genoemd. Door uw definitie perkt u dat begrip in. Daardoor hebben wij dus te maken met iets wat niet bestaat.

Minister Korthals Altes: Neen, want ook in artikel 1 wordt gesproken over bedingen waarvan een rechtspersoon het gebruik bevordert. Wanneer een beroepsorganisatie standaardcondities ontwerpt en aanbeveelt aan de leden, dan zijn het standaardcondities vanwege het blote feit dat zij ontworpen zijn en het gebruik ervan aanbevolen en dus bevordert wordt, ook voordat zij feitelijk zijn gebruikt. Het criterium van 'meermalen' is daarbij dus niet van toepassing, omdat in de bevordering de aankondiging besloten ligt.

De Voorzitter: Ik heb niet alleen het a propos van de minister te bewaken, maar ook de tijd. Als de behandeling van dit onderdeel van artikel 1 representatief moet zijn voor het geheel, dan zijn wij een week bezig. Ik neem aan dat nu ook een voorschot is genomen op de behandeling van de amendementen. Kortom, let u met mij een beetje op de tijd.

Minister Korthals Altes: De heer Korthals heeft nog gevraagd wanneer en hoe de aankondiging geschiedt. Misschien is die vraag beantwoord, doordat ik heb gezegd mij bepaald te kunnen vinden in het kenbaar maken. Iets kan op vele manieren kenbaar gemaakt worden. Wij moeten het kenbaar maken nu zeker niet gaan begrenzen door daar omschrijvingen van te geven. De mens is namelijk inventief, zeker als hij zich bedient van dit soort voorwaarden.

De Voorzitter: Ik neem aan dat wij na deze uitvoerige discussie kunnen overgaan tot de behandeling van de amendementen op dit onderdeel. Wij komen dan eerst bij het amendement-Salomons/Schutte op stuk nr. 12, I.

Minister Korthals Altes: Ik ben bereid dat amendement over te nemen.

De Voorzitter: Dat kan technisch gesproken niet.

Minister Korthals Altes: Neem mij niet kwalijk, ik ben fout!

De Voorzitter: Mocht de minister het voornemen koesteren om een amendement over te nemen, dan moet ik opmerken dat dit niet mogelijk is staande deze UCV. De minister kan het voornemen kenbaar maken om dit aan de plenaire Kamer voor te stellen.

De meeste amendementen zijn uitvoerig toegelicht. Mocht mevrouw Salomons of de heer Schutte behoefte hebben aan een enkel woord van toelichting, dan is dat wel mogelijk. Ik wijs u echter op uw eigen reeds geschreven tekst. Als het dus niet nodig is, is dat prima.

Minister Korthals Altes: Ik wil nog iets zeggen over het amendement op stuk nr. 12. Wanneer in artikel 1 een rechtspersoon als bedoeld in artikel 6, lid 2 zou worden vervangen door een derde, dan zou dat betekenen dat indien een advocaat of notaris zich voor zijn eigen praktijk bedient van modellen respectievelijk bepaalde teksten in een tekstverwerker heeft aangebracht of doen aanbrengen, deze teksten onder de definitie vallen. Ik wil er bepaald tegen waarschuwen dat wij dit niet moeten laten gebeuren.

Mevrouw Salomons (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De minister stelt hierbij een probleem aan de orde. Door de formulering van de tekst van het huidige voorstel van wet is er de mogelijkheid om telkenmale een beroep te doen op een notaris dan wel een advocaat. Daarbij kan dan een concept-contract gebruikt worden waarmee telkenmale dezelfde voorwaarden kunnen worden gehanteerd zonder dat deze onder de inperkende bepalingen en de strekking van dit wetsvoorstel vallen. Tijdens het weekend hebben wij een schrijven ontvangen van het Broederschap waarin wij geheel werden gerustgesteld.

Men was geheel neutraal; de belangen van beide partijen placht

men te wegen en men streefde ernaar beide partijen geheel neutraal te adviseren. Ik zou willen dat dit zo was; ik zou willen dat ik het vertrouwen daarin zou kunnen hebben. Dan nog was het probleem nog niet opgelost. In de taakomschrijving van de advocaat is van dit streven naar neutraliteit zeker geen sprake. Het lijkt mij dat het feitelijke probleem zich zeer frequent kan voordoen. Het is mijns inziens dan ook heel verstandig en wenselijk om weer het voorbeeld aan te halen inzake verenigingen van huiseigenaren niet zelf meer standaardcontracten te laten opstellen maar dat te laten doen door advocaten. Daarmee valt men dan niet onder de bedingen van de algemene voorwaarden; men valt dan wel onder de beperkingen van het huurrecht.

De heer Schutte (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Sluit het gebruik van de term 'rechtspersoon', zoals de minister die nu voorstelt, uit, dat onder omstandigheden de rechtspersoon met name ook de advocatuur uitoefent?

Minister Korthals Altes: Mijnheer de Voorzitter! In reactie op de opmerking van mevrouw Salomons merk ik het volgende op. Wanneer de cliënt van de advocaat of de cliënt van de notaris die voorwaarden meermalen zal gebruiken, is de definitie rechtstreeks van toepassing op de cliënt. Die kan zich er namelijk net aan onttrekken door te zeggen dat hij die voorwaarden van de advocaat heeft opgelegd gekregen. De voorgestelde uitbreiding, conform het voorstel van mevrouw Salomons, heb ik dus niet nodig om het euvel te bestrijden dat zij noemde.

Mevrouw Salomons (PvdA): De zaak is wat betreft de ene cliënt die meermalen hetzelfde contract van de notaris of de advocaat gebruikt voor mij duidelijk.

Minister Korthals Altes: Bij incidenteel gebruik bedient de persoon zich niet van algemene voorwaarden.

Mevrouw Salomons (PvdA): De notaris die er incidenteel gebruik van maakt, bedient zich echter wel van algemene voorwaarden, althans dat zou ik graag willen zien.

Minister Korthals Altes: Niet zichzelf. De notaris stelt zijn cliënt dan een model voor dat op zichzelf niet uniek is. Dat model is meermalen gebruikt. Om degene die het in het

Korthals Altes

verkeer met derden toepast, gaat het nu juist. Het gaat om het feit dat de bedingen onderdeel van een contract vormen. De betrokken cliënt die daarvan één keer gebruik maakt omdat hij maar één keer onroerend goed te verhuren heeft, bedient zich dan niet van algemene voorwaarden, ook al bedient hij zich dan wel degelijk van voorwaarden die niet uniek zijn.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Wat is nu het verschil met de situatie van een branche-organisatie die haar aangeslotenen aanraadt bepaalde voorwaarden in een voorkomend geval te gebruiken ten opzichte van de situatie waarin de notaris of de advocaat de aangeslotenen adviseert?

Minister **Korthals Altes**: De branche-organisatie die algemene condities voor haar leden opstelt, doet dat met de uitdrukkelijke bedoeling dat die voorwaarden in de praktijk zullen worden gebracht. De advocaat die zich één keer de gehele avond suf heeft gepiekerd hoe een huurcontract eruit moet zien met daarbij behorende voorwaarden, kan dat contract vervolgens dan in de tekstverwerker stoppen in de hoop dat er nog eens iemand langs komt aan wie hij hetzelfde model voor dezelfde prijs kan verkopen.

De **Voorzitter**: Wij komen dan bij het amendement-Salomons/Schutte op stuk nr. 13.

Minister **Korthals Altes**: Ik wil bij dezen aankondigen dat ik dit amendement te zijner tijd graag wil overnemen.

De **Voorzitter**: Ik denk dat de minister een nota van wijzigingen overweegt?

Minister **Korthals Altes**: Als ik het amendement kan overnemen bij de plenaire behandeling is dat niet nodig en dan laat ik de eer waar die hoort.

De **Voorzitter**: In behandeling komt nu het amendement-Salomons/Schutte op stuk nr. 14.

Minister **Korthals Altes**: Het kabinet heeft naar aanleiding van de dereguleringsadviezen van de commissie-Van der Grinten besloten het aanvankelijke voorstel niet langer te handhaven. Mede gelet op de UCV van aanstaande woensdag wil ik dit punt graag nog boven water houden.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik had gehoopt dat de regering nu eindelijk

– wij hebben dit onderwerp namelijk al in vele UCV's behandeld – een deugdelijke motivering kon geven waarom het begrip 'schriftelijk' eruit moet. Op blz. 8 van de nota naar aanleiding van het eindverslag staat geen erg overtuigend verhaal. Er staat namelijk dat als het mis gaat men wel met een wetswijziging zal komen. Dat vind ik een indicatie dat ook de regering niet geheel overtuigd is door de commissie-Van der Grinten.

In het rapport van de commissie-Van der Grinten staan in feite ook geen materiële argumenten. Het argument, dat ook in mijn toelichting staat, blijft dan overeind, dat het vereiste van uitdrukkelijk schriftelijk vastleggen van de algemene voorwaarden kan betekenen dat er allerlei mystificaties gaan plaatsvinden, waarbij zodra de hele ceel mondeling wordt afgeraafd – zoals dat ook bij allerlei andere zaken wel gebruikelijk is – er wordt gezegd dat men niets heeft te maken met algemene voorwaarden.

Daartegenover staat natuurlijk dat de gebruiker te zijner tijd wel eens met meer bewijsrechtelijke problemen geconfronteerd kan worden, dan wanneer hij een en ander schriftelijk had gedaan. Dat zal echter pas bij de rechter blijken. De justitiabele, de wederpartij, moet dan echter eerst naar de rechter zijn gegaan. Wij gaan allerlei ontwikkelingsmechanismen in leven houden die hooguit extra belasting van de rechterlijke macht gaan betekenen. Ik denk niet dat de minister daarnaar streeft.

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben hier te maken met een erg theoretische benadering van de zaak. Degene die belastende bedingen aan zijn wederpartij wil opleggen, doet dat schriftelijk, omdat hij zich daarop gemakkelijk wil kunnen beroepen. Als hij dat mondeling doet, loopt hij een zeer goede kans dat hij in de grootst mogelijke bewijsmoeilijkheden komt te verkeren en dat het uitgesloten is dat hij dat bewijs ter tafel krijgt. Degene die zogenaamd mondeling wenst te bedingen, maar in feite die bedingen voorleest van een papiertje, bedient zich wel degelijk van schriftelijke algemene voorwaarden. Hij plaatst zich alleen maar in bewijsproblemen door die algemene voorwaarden niet te laten ondertekenen en voor te lezen. Dat zal dus niet voorkomen. Mocht het echter wel voorkomen, omdat iemand zich

meent te kunnen onttrekken aan de wettelijke gevolgen die wij nu proberen te regelen, dan wordt dat afgestraft, want het voorlezen van algemene voorwaarden is het zich bedienen van schriftelijke algemene voorwaarden in de zin van de wet.

Wat wij nu willen voorkomen, is het volgende. Neem de omgekeerde situatie: iemand heeft een overeenkomst gesloten die hem bij nader inzien niet bevalt; hij loopt naar de rechter en hij zegt: het is een mondelinge overeenkomst, maar ze komt voor vernietiging in aanmerking, want de wederpartij heeft zich mondeling van allerlei chicaneuze en bezwarende voorwaarden bediend, voorkomend op de zwarte resp. de grijze lijst. Als we de zaak van die kant benaderen, dan is dit wel degelijk een sterk deregulerend voorstel, afkomstig van de commissie-Van der Grinten. Ik zou het dan ook willen handhaven.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Ik begin overtuigd te raken, omdat er nu voor het eerst een inhoudelijk argument op dit stuk boven water komt, na de nota naar aanleiding van het eindverslag. Dit betekent dus dat degene die mondeling algemene voorwaarden hanteert, zelf moet verwachten in aanzienlijke bewijsrechtelijke problemen te komen indien hij zich daar ooit bij de rechter op zou willen beroepen.

De **Voorzitter**: Is dit voor u wellicht aanleiding om uw amendement in te trekken?

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Dat zal ik waarschijnlijk wel doen, maar dat hoeft toch niet op stel en sprong?

De **Voorzitter**: U bewaart die verrassing dus nog voor ons; uitstekend.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Daar hebben wij een fractiediscipline voor, mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan is nu aan de orde het amendement van de heer Schutte op stuk nr. 15. De heer Schutte heeft het woord voor een korte toelichting.

De heer **Schutte** (GPV): De minister heeft hier al zijdelings over gesproken, mijnheer de Voorzitter. Hij heeft gezegd dat een kernbeding het hart van de overeenkomst vormt en dat er in eerste instantie van gericht overleg sprake is. Ik vraag me af, of dit altijd wel zo duidelijk is. Neem als voorbeeld een huurcontract. Iemand heeft een

Schutte

pand nodig voor een periode van drie maanden. Hij kan een pand huren, maar het is bestendig gebruik om voor een periode van zes maanden te huren. Ik denk dat je in zo'n geval niet meer kunt volstaan met te stellen dat essentieel voor de kern van de zaak de prijs is, omdat in dit geval de termijn ook essentieel is.

Minister **Korthals Altes**: Zonder enige twijfel.

De heer **Schutte** (GPV): Het antwoord op de vraag, wat het hart van de overeenkomst is, zal dus sterk afhankelijk zijn van de bedoelingen van beide partijen en de casus waarom het gaat. Ik betwijfel dus of de zaak zo duidelijk is. Verder heb ik nog even in een ander woordenboek dan de minister geraadpleegd had, nagekeken, wat de betekenis van 'essentiële verplichtingen' is: voor het bestaan van de overeenkomst noodzakelijk. Ik denk dat het daar inderdaad om gaat. Misschien bedoelen we allebei hetzelfde tot uitdrukking te brengen, maar of het daarvoor voldoende is om de term 'de kern van de prestaties' te gebruiken, is voor mij twijfelachtig.

Minister **Korthals Altes**: Ik wil nog een poging wagen. De kern van een overeenkomst is inderdaad hetgeen de partijen minimaal geregeld willen hebben om het met elkaar eens te worden. Wanneer iemand een huurovereenkomst sluit, behoort de omschrijving van hetgeen men huurt, bij voorbeeld onroerend goed, tot de kern van de overeenkomst. Men sluit meestal een huurovereenkomst voor onbepaalde tijd. Op het moment echter dat men een tijdelijke huurovereenkomst wil sluiten, behoort uiteraard de duur van de overeenkomst ook tot de kern, evenals het moment waarop de overeenkomst ingaat. Als men bijvoorbeeld een zomerhuisje wil huren voor veertien dagen en die periode valt in februari in plaats van in juli, dan is die termijn bepaald een kernbeding.

De prijs kan men echter ook laten afhangen van andere omstandigheden. Men zal veelal een vast bedrag afspreken, maar men kan het ook door een ander of door de redelijkheid laten bepalen. Dit hangt ervan af. Wanneer men van een overeenkomst kennis neemt, is in iedere overeenkomst aan te wijzen wat wel en wat niet tot de kern behoort. Ik ben het met de heer Schutte eens dat men in het spraakgebruik wel kan zeggen

dat iets tot het wezen van de overeenkomst behoort of, met een vreemd woord, tot de essentialia van de overeenkomst, maar in de rechtstaal moeten we natuurlijk wel voorzichtig zijn met dit soort definities als in de doctrine aan het begrip 'essentialia' al een andere, bredere betekenis – ik verwijs naar de nota naar aanleiding van het eindverslag – gegeven is. Om die verwarring te voorkomen zou ik aan het begrip 'kern' willen vasthouden.

De heer **Van der Burg** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Als in een overeenkomst partijen afspreken dat de prijsbepaling zal geschieden door een derde, behoort een dergelijke bepaling, die ook veel in standaardvoorwaarden voorkomt, dan ook tot de kern van de overeenkomst?

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! De prijs is de kern.

De heer **Van der Burg** (CDA): De prijsbepaling geschiedt door een derde.

Minister **Korthals Altes**: Ja. Het is zeer wel mogelijk dat de aanwijzing van die derde, wie dat dan ook is, tot de kern behoort. Wanneer men zegt dat de prijs wordt bepaald door de voorzitter van de Kamer van Koophandel, behoort dat tot de kern. Wanneer iemand dan komt met de kruidenier van de hoek, kan je niet zeggen dat het niet meer tot de kern behoort. Ik begrijp dat het begrip 'kern' in samenstelling met andere woorden, of het nu om wapenening gaat of energie, altijd moeilijkheden geeft.

De **Voorzitter**: Wij gaan nu over tot de bespreking van het gewijzigde amendement-Salomons/Schutte (stuk nr. 39, I).

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Dit amendement is een wijziging van het amendement op stuk nr. 16. Misschien brengt dat enige duidelijkheid voor de regering en haar medewerkers. Het is feitelijk een technische wijziging. Er behoeven dus niet zoveel problemen te zijn met de toelichting, omdat die onverkort overeind blijft.

Wij hebben zojuist al gesproken over het begrip 'meermalen' en de definitie van 'algemene voorwaarden'. Wij zijn daarop ook langdurig ingegaan bij de schriftelijke voorbereiding. De heer Schutte en ik waren toch tot de eindconclusie gekomen dat het bestemmingscriterium in de

formulering een aantal aanzienlijke voorwaarden. De kwestie van het getalsmatige criterium, zelfs als het werd ingevuld zoals de minister zojuist heeft gedaan. Daarmee wordt de hoofdlijn van dit amendement wel aangegeven.

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Het is mij inderdaad wel duidelijk wat de voorstellers met het amendement beogen. Ik vraag mij echter af of het nodig is dit zo te omschrijven. In de tekst komt toch voldoende duidelijk tot uiting wanneer er sprake is van algemene voorwaarden. De kwestie van het bevorderen door de rechtspersoon van het meermalen gebruiken of kenbaar maken is voldoende geregeld. Daarmee bereiken wij hetzelfde resultaat.

De **Voorzitter**: Kan ik vaststellen dat er een verschil van inzicht bestaat op dit punt?

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Bij de behandeling is dit uitgebreid aan de orde geweest.

Minister **Korthals Altes**: Alleen over de noodzaak.

De **Voorzitter**: Er is een verschil van inzicht over de noodzaak. Bij de stemmingen zal echter wel blijken hoe de Kamer erover denkt.

Wij éaan thans over tot de bespreking van het amendement-Korthals (stuk nr. 28).

De heer **Korthals** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Zojuist heb ik gezegd welke bezwaren ik heb tegen de omschrijving in het wetsontwerp. Na de discussie over de termen 'meermalen' en 'aankondiging', voel ik mij in mijn standpunt gesterkt. Ik ben het met mijn twee burens eens dat het van belang is, indien mogelijk het bestemmingscriterium op te nemen in de definitie. Indien dit niet gebeurt, valt er namelijk niet of nauwelijks onderscheid te maken tussen een gewoon beding en een standaardbeding. In het wetsvoorstel staat iets anders. Het daarin gebezigde woord 'meermalen' acht ik geen juridisch criterium.

In de nota naar aanleiding van het verslag, stuk nr. 8, bladzijde 3, beroept de minister zich op Hondius. Bij nadere bestudering blijkt de uitleg door de minister van de woorden van Hondius niet geheel juist te zijn. Deze geeft immers op bladzijde 243 van zijn standaardvoorwaarden een eigen omschrijving. Daarin is heel duidelijk het bestemmingscriterium opgeno-

Korthals Altes

men. Op bladzijde 253 geeft hij bovendien uiting aan zijn twijfel of dit wel altijd opgaat. Vervolgens doet hij dan een zwakke suggestie, waarover hij zelf ook nog twijfelt, zoals blijkt uit het gebruik van woorden als 'wellicht'.

Zonder nadere motivering wordt dit deel overgenomen door het woord 'meermalen' in de definitie te betrekken, terwijl het bestemmingscriterium wordt verlaten. Belangrijk achten wij het dan het bestemmingscriterium wordt opgenomen. Daarover zijn wij het achter deze tafel voor een groot deel met elkaar eens. Een tweede argument is dat ook de Duitse wet, waarop vooral de definitie in het onderhavige wetsvoorstel is geënt, dat bestemmingscriterium bevat, namelijk 'vormformulierten Vertragsbedingungen', zoals dat voorkomt in paragraaf 1 van de AGB

Het lijkt mij dat de voorgestelde wijziging zal leiden tot een eenvoudige, heldere en korte omschrijving van de definitie van algemene voorwaarden. Ook om die reden bepleit ik aanneming sterk.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Deze toelichting van de heer Korthals spreekt mij in hoge mate aan. Ik zou graag van hem willen weten waarom hij het nodig heeft gevonden toch een ander amendement in te dienen dan het amendement van de heer Schutte en mij dat al een tijd geleden was ingediend. Ik vraag mij af of hij in zijn amendement niet te zeer is doorgeslagen naar de andere kant, waarbij alleen de bestemming nog maar een criterium is. Het gevolg daarvan zou een grote uitbreiding van algemene voorwaarden – of wat als zodanig kan worden beschouwd – kunnen zijn.

Anderzijds zou men zeer frequent kunnen tegenwerpen dat voorwaarden die worden gehanteerd geen algemene voorwaarden zijn, aangezien zij niet bestemd zijn om meermalen gebruikt te worden en alleen toevalligerwijs meermalen zijn gebruikt. Dit zou men kunnen tegenwerpen omdat er geen enkele relatie wordt gelegd met de frequentie van het gebruik, hetgeen in ons onderdeel III wel het geval is. Dit ondervangt de heer Korthals niet in zijn definitie.

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Mijn vraag sluit hierbij aan. Het is wat riskant, met dit soort gewichtige formuleringen in het laatste stadium in feite tot een geheel andere opzet van een tekst te

komen. Misschien kan de heer Korthals nog iets concreter aangeven wat, afgezien van het vereenvoudigingsmotief, het motief is om te kiezen voor formuleringen die afwijken van de voorliggende wetstekst. Heeft dat meer betekenis, en misschien ook grotere consequenties, dan alleen een duidelijker leesbare tekst?

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben het op zichzelf eens met het laatste deel van de zojuist geuite kritiek. Het feitelijk gebruik, meermalen, zou in deze definitie niet vallen onder het begrip 'algemene voorwaarden', tenzij men erin is geslaagd te bewijzen dat zij wel degelijk zijn opgesteld ten einde in een aantal overeenkomsten te worden opgenomen.

Daar hebben wij het bestemmingscriterium terug in de definitie met daarbij eventuele bewijsmoeilijkheden. Die zullen zich inderdaad niet altijd voordoen. Nogmaals, wanneer het een branche-organisatie is die ze aanbeveelt of iemand maakt het gebruik van deze voorwaarden kenbaar, dan is het duidelijk dat aan het bestemmingscriterium wordt voldaan en dat men dit ook kan bewijzen. In die gevallen echter waar sprake is van feitelijk gebruik zonder een dergelijke aankondiging of kenbaarmaking, zitten wij met een probleem.

Ik meen dat de heer Hartkamp behoefte voelt om de verschillen tussen deze definitie en de definitie die de heer Korthals voorstelt duidelijk te maken, opdat de leden precies weten waartussen zij straks een keuze maken.

De heer **Hartkamp**: (raadadviseur Stafafdeling Wetgeving Nieuw BW) Mijnheer de Voorzitter! Ik kan heel kort zijn, want ik behoef niet terug te komen op alle problemen die aan de orde zijn gesteld over de bewijsbaarheid. Inderdaad kunnen de termen 'bestemming' of 'zijn opgesteld om' tot bewijsmoeilijkheden leiden die uitvoerig aan de orde zijn geweest.

Ik wil slechts wijzen op een heel concreet punt van verschil wat betreft de reikwijdte van de definitie. Onder de definitie die de heer Korthals op stuk nr. 28 heeft voorgesteld valt het geval dat iemand voorwaarden gebruikt die zijn opgesteld door een ander, en dit maar één keer doet. De minister sprak over dit geval. De notaris of de advocaat stelt voorwaarden op die

duidelijk als modelclausules zijn bedoeld om vaker te worden gebruikt. Als iemand die voorwaarden één keer gebruikt, maakt hij gebruik van algemene voorwaarden en is hij gebruiker in de zin van dit amendement.

Dit is niet zo erg wanneer het gaat om een persoon die de voorwaarden gebruikt die door een branche-organisatie zijn opgesteld, bij voorbeeld een makelaarsvereniging. Wanneer je gebruik maakt van gedrukte voorwaarden die een branche-organisatie in het verkeer brengt, dan valt het eronder en is het een uitbreiding ten opzichte van het wetsontwerp. Maar vooral ook omvat de uitbreiding degene, die bedingen gebruikt die door een notaris of een advocaat zijn opgesteld ten einde vaker te worden gebruikt, zodat diegene gebruiker wordt in de zin van het wetsontwerp, althans wat betreft de artikelen 2a tot 4a. Natuurlijk betreft dit niet de aktie van artikel 6. Dat is een duidelijk punt van verschil.

De heer **Korthals** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik vind het aantrekkelijker worden. Het is heel duidelijk mijn bedoeling om een heldere definitie te geven. Ik ben mij ervan bewust – dat is de regering zich ongetwijfeld ook – dat aan iedere definitie altijd wel enige bezwaren kleven. Het voordeel van deze vorm is de korthed en helderheid. Zij heeft inderdaad een ruim bereik. Als belangrijkste bezwaar komen de bewijsrechtelijke aspecten naar voren. Ik denk dat dit in de praktijk zal meevallen. Omdat het bewijs toch dikwijls geleverd zal worden op grond van de omstandigheden. Op grond van de omstandigheden zal ook kunnen worden aangegeven of er sprake is van meermalig gebruik. Op die manier krijg je, via het bewijsrecht, de functie van 'meermalen' terug.

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil bevestigen dat in een zeer groot aantal gevallen de praktijk zich wel zal redden, ook met de bewijslevering. In dat opzicht sta ik hier niet zo sterk verdedigend tegenover dat het per se niet moet gebeuren. De Kamer moet het maar afwegen.

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Ik had de heer Korthals een uitdrukkelijke vraag gesteld over de motivering van afwijkende formuleringen. Moet ik uit zijn reactie opmaken, dat hij de bredere werking die de heer Hartkamp heeft aangege-

Schutte

ven accepteert en dat overigens verschil in formulering tussen het wetsvoorstel en dit amendement naar de mening van de heer Korthals generlei inhoudelijke betekenis heeft? Kan datgene wat daarover in de stukken is geschreven naar verhouding ook worden toegepast op deze formulering?

De heer **Korthals** (VVD): Ja, zo mag u het interpreteren.

Staatssecretaris **Van Zeil**: Mijnheer de Voorzitter! De minister van Justitie heeft het uiteraard aan het oordeel van de kamerleden overgelaten. Ik zou in ieder geval in overweging willen geven om in het nadere beraad te betrekken, dat het amendement met het bestemmingscriterium blijft werken. Daarover is al eerder opgemerkt, dat dit rechtsonzekerheid biedt. Ik zou hierop de aandacht willen vestigen.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik zie, dat de Voorzitter ertoe wil overgaan de beraadslaging over dit punt te sluiten. Tertiair reagerend ...

De **Voorzitter**: Helaas doet u het ook primair en secundair!

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Ik weet het! Wordt dat oordeel aan de Kamer overgelaten voor alle definities?

Minister **Korthals Altes**: Ik verwijs naar de Handelingen.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Ik vrees, dat die niet helemaal duidelijk zullen zijn. Vandaar mijn tertiaire reactie!

De heer **Hartkamp**: Mijnheer de Voorzitter! Het komt er kort gezegd op neer, dat de definitie op stuk nr. 39 in wezen niet afwijkt van de definitie in het wetsontwerp. De definitie in het amendement-Korthals op stuk nr. 28 wijkt op dat ene zojuist door mij genoemde punt af.

Minister **Korthals Altes**: Het is inderdaad een uitbreiding die in een aantal gevallen bewijsmoeilijkheden kan opleveren. Dat ben ik met de Staatssecretaris van Economische Zaken eens. Op grond van praktische ervaringen ben ik evenwel van mening, dat dit zich in het algemeen zal oplossen. Dat ben ik met de heer Korthals eens. Zoals ik in het begin van de vergadering echter al heb meegedeeld, maakt het verschil of een bestemmingscriterium dan wel een feitelijk criterium wordt opgeno-

men, niet zo zeer wat betreft de werking maar vooral wat betreft de bewijslevering.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Ja, maar in het amendement op stuk nr. 39 worden beide criteria gehanteerd!

Minister **Korthals Altes**: In het oorspronkelijke wetsontwerp ook.

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Als de minister wat dit amendement op onderdeel a betreft, zegt dat het voor hem niet hoeft maar dat het wel kan, zegt hij dat in feite ook wat betreft de rol van notaris en advocaat. Hoe ligt dat nu in verhouding tot zijn oordeel over het eerdere, afzonderlijke, amendement waarin dat element naar voren kwam?

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Neen, dat maakt geen verschil. De notaris en de advocaat worden niet plotseling tot branche-organisatie, die de toepassing bevordert. Wanneer een individuele gebruiker eenmaal naar een advocaat gaat en één keer het beding gebruikt, wordt het daarmee nog niet een algemene voorwaarde in de definitie van het wetsontwerp noch in de definitie in het amendement op stuk nr. 39. Bij de definitie van de heer Korthals bestaat inderdaad het risico, dat die uitbreiding zich voordoet.

Daarmee wordt namelijk teruggegaan naar degene die het beding heeft ontworpen en die daarbij wel degelijk de intentie kan hebben gehad om – wat ik zojuist aanduidde met de avond hard werken en de hoop dat nog eens een cliënt langskomt aan wie hij dezelfde conditie voor hetzelfde geld kan verkopen – het meermaals te doen gebruiken. Die uitbreiding zit erin en daartegen wil ik waarschuwen.

De **Voorzitter**: Wij zullen nu overgaan tot bespreking van het amendement 12, II op onderdeel b.

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb gewaarschuwd tegen het woord 'derde'. Dat is dus al aan de orde geweest.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat over het eerste lid, onderdeel c en over het tweede lid niemand het woord wenst te voeren.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over artikel 2, waarop is voorgesteld een amendement-Korthals (stuk nr. 29).

De heer **Van der Burg** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil een opmerking maken over het begrip 'bij het sluiten'. Dit begrip is niet vast omlind in wet en jurisprudentie. Het is de vraag, wat het precies betekent. Betekent dat vóór de aanvaarding van de overeenkomst of kan het ook betekenen direct ná de aanvaarding van de overeenkomst? Valt onder terhandstelling in dit verband tevens toezending?

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil een aanvullende opmerking maken over de eindtekst van de regering in de nota naar aanleiding van het eindverslag op pagina 10, inzake het begrip vóór en bij het sluiten. Soms zijn het bijna verwisselbare eenheden. Wij hebben hieromtrent amendementen ingediend. Ik acht deze tekst van de regering niet geheel duidelijk. Ik verneem graag of vóór en bij het sluiten onderscheiden momenten zijn, of dat deze momenten in de optiek van de regering in elkaar overgaan. Ik kom hierop graag terug bij de behandeling van de volgende artikelen.

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! In artikel 2 wordt alleen gesproken over 'bij het sluiten'. Ik vraag mij af of de discussie zich inmiddels ook uitstrekt tot artikel 2b! Ik wil hierop niettemin het volgende antwoord geven. 'Bij het sluiten', is het ogenblik dat de wilsovereenstemming tot stand komt. De overeenkomst is dan een feit. Men moet op dat ogenblik – uiterlijk 'bij'; het mag dus ook vóór die tijd – weten dat de voorwaarden van toepassing zijn of men moet dit gewezen hebben of kunnen begrijpen. Wat daarna nog eens gebeurt, kan natuurlijk in de aard van de wilsovereenstemming geen verandering meer aanbrengen. 'Bij' is dus 'uiterlijk bij'; dit betekent dat het ook vóór die tijd het geval kan zijn geweest. De wetenschap die men eenmaal heeft, heeft men ook op het moment dat de overeenkomst tot stand komt.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De minister vroeg zich af, of wij niet al bezig waren met de volgende artikelen. Het is mij nog steeds niet duidelijk, waarom in een aantal volgende artikelen vóór of bij wordt gebruikt. Wat de terhandstelling betreft, worden in de nota naar aanleiding van het eindverslag – op blz. 10 – steeds die twee rechtsmomenten aangehaald als volstrekt gelijk-

Salomons

waardig. Hier wordt slechts één moment aangehaald. Met het oog op de systematiek is een en ander mij niet geheel duidelijk.

Minister Korthals Altes: Mijnheer de Voorzitter! In de volgende artikelen wordt gesproken over 'voor' of 'bij' omdat daar ook het ter hand stellen een rol speelt. Het ter hand stellen kan namelijk ook gebeuren door toezenden. Dat moet dus voor het sluiten van de overeenkomst hebben plaatsgevonden, anders kent men bij het sluiten van de overeenkomst de voorwaarden niet. Daarom wordt in de volgende artikelen ook over 'voor' gesproken. Bij het sluiten van de overeenkomst begreep de gebruiker dat de wederpartij bij voorbeeld de voorwaarden niet kende, althans dat zou hij moeten begrijpen. Het is dan toch duidelijk dat alles wat voor het sluiten van de overeenkomst bekend was of bekend had moeten zijn, ook op het moment van het sluiten van de overeenkomst bekend was, tenzij men met een uiterst vergeetachtige wederpartij te maken heeft. Met zo'n geval bemoeit de wetgever zich echter niet. Zo'n geval valt namelijk onder het begrip 'moest begrijpen'.

De heer Van der Burg (CDA): Mijnheer de Voorzitter! 'Direct na het sluiten van de overeenkomst' valt dus niet onder het gestelde.

Minister Korthals Altes: Neen.

De heer Korthals (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Met mijn amendement wil ik een verduidelijking aanbrengen. Het artikel schijnt erop te wijzen dat er een ruimere gebondenheid is met een beding uit de standaardovereenkomst dan uit het gewone recht zelf zou voortvloeien. Vervolgens blijkt echter dat het tegendeel het geval is. Ten einde dat kenbaar te maken heb ik dit amendement voorgesteld.

De heer Schutte (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Ik herinner mij uit een vorig leven dat er pogingen zijn gedaan om in verordeningen bepalingen op te nemen met de strekking: onverminderd het bepaalde in artikel 6. De reactie was destijds meestal: begin daar niet aan; dat is onbegonnen werk. Het zou ook meer onduidelijkheid dan duidelijkheid geven. Het risico zou namelijk zijn dat men volledig was en dat men bij het weglaten van een dergelijke zinsned in een bepaling een a contrariogeval gaat krijgen.

Ik vrees daarom dat het goede streven van de heer Korthals het tegendeel van het door hem gewenste zal opleveren. Alleen al het begrip 'navolgende bepalingen' is al voor discussie vatbaar. Het is namelijk niet duidelijk of die bepalingen bij voorbeeld bij artikel 2b of bij artikel 15 ophouden. Ik zie dus niet, dat met het voorstel van de heer Korthals winst bereikt zou worden.

Minister Korthals Altes: Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit mij aan bij het betoog van de heer Schutte. Het amendement van de heer Korthals lijkt mij inderdaad niet nodig. Mocht de heer Korthals toch zijn voorstel willen handhaven, dan doe ik toch een dringend beroep op hem de redactie van zijn voorstel alsnog te wijzigen in die zin dat er komt te staan: behoudens het bepaalde in de artikelen ... Vervolgens moet de heer Korthals die artikelen dan met nummer noemen, anders is er geen eind en moeten wij hierbij doorgaan tot boek 9.

De heer Korthals (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Met deze laatste opmerking ben ik het niet eens. Het spreekt voor zich zelf dat hetgeen de minister zegt niet het geval is. De suggestie tot nadere concretisering en invulling te komen, neem ik ter harte.

Minister Korthals Altes: Mijnheer de Voorzitter! Hetgeen ik zojuist voorstelde, brengt ook een bezwaar met zich. Er zou gesproken moeten worden van behoudens het bepaalde in 2a, 2b en 2c. Er ontstaat dan wel het risico dat er een a contrario-redeenering wordt gevolgd ten aanzien van andere wilsgebreken waarop men ook altijd een beroep moet kunnen doen. Men moet dus met de formulering 'behoudens het bepaalde ...' geweldig oppassen. Men moet dan namelijk plotseling weer in een aanzienlijk deel van het algemeen overeenkomstenrecht vermelden ten einde te voorkomen dat men hiermee het tegendeel bereikt.

Mevrouw Salomons (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Is het werkelijk noodzakelijk dat dit wordt vermeld? Het gaat hierbij toch om een algemeen beginsel van ons overeenkomstenrecht? In de totale context leidt het echter tot merkwaa-dige onduidelijkheden. De partijen zijn toch gehouden aan een overeenkomst, ook al zitten er gebreken in een overeenkomst?

Minister Korthals Altes: Dat is niet waar. De partijen zijn niet gehouden aan een overeenkomst wanneer die overeenkomst imperfect is. Het is mogelijk dat er wilsgebreken zijn. In dat geval is de overeenkomst vernietigbaar.

Mevrouw Salomons (PvdA): Wat voegt deze bepaling dan toe aan de algemene bepalingen?

De heer Hartkamp: Mijnheer de Voorzitter! Deze bepaling beoogt op het volgende punt duidelijkheid te verschaffen. Het kan zich in de praktijk heel wel voordoen dat de gebruiker bij het sluiten van de overeenkomst weet, of althans behoort te begrijpen dat de wederpartij weliswaar begrijpt dat er algemene voorwaarden gebruikt worden maar dat hij daarvan de inhoud niet kent.

Dat zou het betoog toelaten van de wederpartij – dit is juist een bepaling die duidelijk het belang van de gebruiker dient – dat de gebruiker zich niet op de bedingen kan beroepen, omdat zij volgens de vertrouwensleer niet gebonden is. Immers, de gebruiker begreep toch dat zij niet wist wat hij aanvaardde. Dit artikel snijdt dit probleem af en geeft een duidelijke regel, dat algemene voorwaarden reeds van toepassing zijn zodra de wederpartij weet dat ze ingeschakeld worden. Deze regel geeft duidelijkheid en gaat ook verder dan het huidige recht. Uit de rechtspraak blijkt dat het betoog van de wederpartij nog wel eens aanvaard wordt. Dat wil dit wetsontwerp afsnijden door zowel duidelijkheid te bieden over de toepasselijkheid als juist bescherming te bieden tegen de toepasselijkheid van onredelijke bedingen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over artikel 2a, waarop is voorgesteld een amendement-Korthals (stuk nr. 30).

De heer Van der Burg (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een algemene vraag over dit artikel in de context van het nieuwe verbintenisrecht van Boek 6. Is mijn conclusie juist dat dit artikel een veel verdergaande toetsingsmogelijkheid biedt en daarmee eigenlijk het hart van dit wetsvoorstel in zich bergt dan met de artikelen 6.1.1.2, lid 2 en 6.5.3.1, lid 2 wordt beoogd?

Minister Korthals Altes: Mijnheer de Voorzitter! Ik meen dat dit artikel niets meer dan een bevestiging inhoudt van wat er al in het algemeen

Korthals Altes

verbintenissenrecht hieromtrent is vastgesteld en dat het dus niet verder gaat.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb behoefte aan een nadere toelichting van het amendement, want ik kan niet helemaal uit de voeten met de toelichting van de heer Korthals.

De heer **Korthals** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Aanvankelijk dacht ik dat het een vanzelfsprekendheid was en dat de woorden overbodig waren dat de overeenkomst met het beding andere rechtsgevolgen heeft dan zonder het beding. Er is toen van de zijde van het ministerie op gewezen dat dit niet helemaal juist was, want er kunnen ook bedingen worden overgenomen van aanvullend recht die in de wet staan. Ik vind evenwel dat vernietiging van een beding dat in overeenstemming is met bij voorbeeld een bepaling van aanvullend recht best mogelijk moet zijn. Daarom bestaat er geen reden dit onmogelijk te laten zijn indien het beding in het concrete geval onredelijk bezwarend is. Daarom heb ik dit amendement voorgesteld.

De heer **Hartkamp**: Mijnheer de Voorzitter! Het betreft een technisch-juridisch, maar dogmatisch toch interessant punt. Het wetsontwerp stelt voor dat de onredelijk-bezwarende verklaring, dus de vernietiging, alleen van toepassing kan zijn op bedingen die afwijken van wat er anders zou hebben gegolden, hij voorbeeld van wat een regel van aanvullend recht bepaalt. Dat is ook in navolging van de Duitse wetgeving. De heer Korthals gaat net een klein stapje verder. Hij spreekt over een beding dat in overeenstemming is met een regel van aanvullend recht.

Dat komt voor: in contracten wordt nog wel eens verwezen naar de regeling die gewoon in de wet staat. Als het nu eens voorkomt dat zo'n beding – technisch is het een beding en geen wettelijke bepaling, want in het beding wordt die wettelijke bepaling nog eens neergelegd – in de gegeven omstandigheden onbillijk uitwerkt, waarom moeten wij dan de vernietigbaarheid voor dat geval uitsluiten, zo vraagt de heer Korthals zich af.

Wij hebben dat in het wetsvoorstel niet voorgesteld. Het leek ons iets te vergaand om een beding dat in overeenstemming is met een wet, te vernietigen. Het is ook niet echt

nodig, omdat in een dergelijk geval toepassing van de goede-trouw-bepalingen erg voor de hand ligt. Iemand kan zich soms in verband met de goede trouw of de redelijkheid en billijkheid niet beroepen op een wettelijke bepaling en dus ook niet op een beding dat in overeenstemming is met die wettelijke bepaling. Dat leek ons voldoende. Tegen de wijziging bestaat geen groot bezwaar, zij is alleen niet echt nodig.

Minister **Korthals Altes**: Bovendien kan dan een merkwaardig beeld ontstaan. Degene die een algemene voorwaarde opstelt waarin hij naar de wet verwijst, kan wel op vernietiging stuiten, terwijl degene die geen algemene voorwaarde opstelt, waarbij dus aanvullend recht van toepassing is volgens de wet, niet kan worden aangepakt. In beide gevallen moet hetzelfde regime gelden: men wordt niet via het recht van de algemene voorwaarden met vernietiging geconfronteerd, maar met een beroep op de redelijkheid en billijkheid.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over artikel 2b, waarop zijn voorgesteld:

tien amendementen-Salomons/Schutte (stukken nrs. 17, I en II, 18, 18, I t/m III, 20, I t/m III en 22);
vier amendementen-Salomons (stukken nrs. 21 en 23, I t/m III);
drie amendementen-Korthals (stuk nr. 32, I t/m III);
een gewijzigd amendement-Korthals (stuk nr. 41, I).

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Bij het amendement-Salomons/Schutte op stuk nr. 17, I komen wij terug op de problematiek die wij zojuist hebben behandeld. De indieners menen dat de schriftelijke gedachtenwisseling over de vraag welke rechtsmomenten echt bepalend zijn of de wederpartij kennis heeft kunnen nemen van bepalingen van algemene voorwaarden onduidelijk is geweest. Bij de totstandkoming van de overeenkomst is het mogelijk dat toesturing of ondershandse overhandiging plaatsvindt na het moment van wilsovereenstemming. Daarover mag geen misverstand ontstaan. Het zou een veelheid van onnodige procedures tot gevolg kunnen hebben. Duidelijk moet worden bepaald dat de algemene voorwaarden bij de wederpartij bekend moeten kunnen zijn vóór de totstandkoming van de wilsovereenstemming. Ik neem aan dat dit amendement zal worden overgenomen.

De **Voorzitter**: Wij gaan eerst over tot de bespreking van het amendement-Salomons (stuk nr. 23, I) en het gewijzigde amendement-Korthals (stuk nr. 41, I), aangezien beide amendementen betrekking hebben op de aanhef van dit artikel.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! In mijn algemene beschouwingen heb ik al een opmerking gemaakt over mijn amendement op stuk nr. 23, I. Het gaat erom of mensen in de praktijk kennis zullen nemen van de vele zaken die hun worden voorgelegd. Dat hebben wij als wetgever nooit in de hand. Wat je wel mogelijkwerijs in de hand hebt, is het bevorderen van een eenvoudige kenbaarheid, zowel voor degenen die wel de moeite willen nemen als voor degenen die de belangen behartigen van de wederpartijen. Ik denk dat daarvoor een vorm van centrale registratie van wezenlijk belang is.

Er is ook nog een tweede belang mee gemeoid. Dit wetsvoorstel kent – wat naar mijn mening vrij uniek is in het burgerlijk recht – de mogelijkheid om bij algemene maatregel van bestuur tot bijstelling van een aantal bepalingen te komen. Het lijkt mij van wezenlijk belang voor de uitvaardiger van de algemene maatregel van bestuur, zich op de hoogte te houden van de ontwikkelingen op het terrein van de algemene voorwaarden, zoals welke bedingen al dan niet worden opgesteld.

Nu doet zich het prettige fenomeen voor, dat staatssecretaris Van Zeil bezig is met uitgebreide automatiseringsprojecten bij de Kamers van Koophandel en Fabrieken. Daarmee is de mogelijkheid ontstaan om zowel regionaal als centraal via het datasysteem tot registratie van de voorwaarden over te gaan. Wij willen deze mogelijkheid in de wet opnemen.

Wat gaat het kosten en wat levert het op? Ik heb begrepen dat de kosten, gezien het aantal handelingen, redelijk te overzien zijn. Dat was dus voor een serieuze fractie als de mijne geen belemmering om zo'n voorstel tot wetswijziging in te dienen.

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Over het amendement-Salomons op stuk nr. 23, I heb ik weinig anders te zeggen dan ik in de vorige UCV heb gedaan. Uit het oogpunt van deregulering wil ik deze ver doorgezette regulering bepaald afwijzen. Ik ben het met mevrouw Salomons eens, dat het inderdaad heel ongebruikelijk is dat je bij

Korthals Altes

algemene maatregel van bestuur materieel recht in het Burgerlijk Wetboek kunt wijzigen. Voor alle zekerheid wil ik er even op wijzen – wij zijn hier toch met juristen onder elkaar – dat iets uniek is of niet. 'Vrij uniek' bestaat niet. Het komt in het Burgerlijk Wetboek wel voor, dat bij algemene maatregel van bestuur wijzigingen kunnen worden aangebracht, zij het niet van materieel recht. Ik doel op de rentevoet in artikel 1296 en op de alimentatie in artikel 402a. Het huidige voorstel gaat inderdaad verder. Ik wil in ieder geval de aanneming van dit amendement ontraden.

De heer **Korthals (VVD)**: Mijnheer de Voorzitter! Amendement 41, I betreft niet zo'n fundamentele wijziging. Ik stel voor, na 'in elk geval' het woord 'niet' toe te voegen. Voorts stel ik voor, het woord 'hetzij' twee keer te vervangen door 'noch'.

De reden daarvan is dat er terecht is opgemerkt dat het anders ook voldoende zou zijn, wanneer men kenbaar zou maken dat de algemene voorwaarden in te zien zijn. Ik las in NRC/Handelsblad al iets over de Mount Everest. Om dat te verhinderen, zodat de algemene voorwaarden toch getoetst kunnen worden aan de norm die is vastgelegd in artikel 2a onder b, heb ik mijn amendement veranderd.

De bedoeling van het amendement is de zaak eenvoudiger en inzichtelijk te maken. Ik heb de indruk dat de omschrijving in het wetsvoorstel aanleiding geeft tot onduidelijkheden. Ik heb getracht deze door mijn amendement te verhinderen. Voor het overige verwijs ik naar de toelichting op het amendement.

Minister **Korthals Altes**: Voorzitter! Ik geloof dat wij nu wel erg specieus worden, wanneer wij werkelijk gaan veronderstellen dat iemand een expeditie huurt om algemene voorwaarden op de Mount Everest te gaan deponeren.

De heer **Korthals (VVD)**: Ik had die gedachte ook niet. Daarom heb ik ook de aanvankelijke tekst opgesteld. Er zijn echter mensen die dit wel bedacht hebben. Om die reden heb ik die verandering aangebracht. Er zijn namelijk slimmerds die daaraan denken.

Minister **Korthals Altes**: Die waren bevreesd voor de proceskosten, wanneer de rechter een descende zou gelasten.

De **Voorzitter**: Bovendien blijft het dan de vraag waarom men die berg zo hardnekkig wel beklimt.

De heer **Korthals (VVD)**: In de discussie daarover is echter niet alleen de Mount Everest genoemd, maar ook Groningen en Maastricht.

Minister **Korthals Altes**: Ik geef toe dat het weinig verschilt voor iemand die hier woont, hoewel de PTT in staat is om het van daaruit wel terug te sturen en vanaf de Mount Everest niet. Alle gekheid op een stokje, ik wil het ernstig ontraden om wijzigingen in artikel 2b aan te brengen, hoe goed deze ook bedoeld zijn. Ik meen namelijk dat wij een voldoende duidelijke en afgewogen redactie hebben gegeven over de vraag wanneer je wel geacht wordt die mogelijkheid te hebben geboden.

Een zo positief mogelijke omschrijving verdient mijns inziens altijd de voorkeur. Dat is dus ook in artikel 2b gebeurd. Ik dacht ook dat deze omschrijving het meeste aansloot bij de praktijk. Het is natuurlijk heel aardig wanneer iemand in een artikel met een buitennissig voorbeeld komt, zoals wat er zou gebeuren als de algemene voorwaarden op de Mount Everest ter inzage gelegd zouden worden. Gelukkig zijn er nog rechters in Nederland die met dat soort bepalingen dan wel weg weten.

De **Voorzitter**: Het lijkt mij dat dit punt voldoende bediscussieerd is.

De heer **Korthals (VVD)**: Dat is op zichzelf waar. Ik zag er ook niet zo'n probleem in. Ik zou de tekst ook weer kunnen wijzigen in de positieve redactie, zoals de minister dat eigenlijk voorstelt. Het bezwaar tegen iedere detaillering van een wet is echter dat deze juist weer vragen oproept. Artikel 2b is natuurlijk een uitwerking van artikel 2a onder b. De vage normen die gebruikt worden, zoals indien dit redelijkerwijs niet mogelijk is, roepen weer allerlei vragen op. Ik meen dat wat dit betreft het amendement meer duidelijkheid schept.

Mevrouw **Salomons (PvdA)**: Voorzitter! Ik waag dat toch te betwijfelen. Dit betekent dat alles wat hier nu als minimum-voorwaarde – hierover bestaan enige bedenkingen; er zijn dan ook amendementen ingediend om een en ander iets toe te scherpen – wordt genoemd, in wezen door de heer Korthals goed geëcarteerd wordt en dat er bovendien geen rechtsgevolgen aan

verbonden worden. Ik neem namelijk aan dat artikel 2b, lid 2 vervalt. Dat begrijp ik uit het amendement.

De heer **Korthals (VVD)**: Artikel 2a onder b vervalt niet.

Mevrouw **Salomons (PvdA)**: In het amendement staat hoe artikel 2b onder a en b gelezen moet worden. Het tweede lid is weggefallen in het amendement. Dat vervalt dus niet. Het lijkt mij nu echter dat het eerste en het tweede lid niet meer logisch bij elkaar aansluiten.

Minister **Korthals Altes**: Er moet staan artikel 2b, eerste lid wordt gelezen als volgt.

Mevrouw **Salomons (PvdA)**: De heer Korthals deelde mij net mee dat het tweede lid niet vervalt, maar volgens de tekst gebeurde dat wel.

De heer **Schutte (GPV)**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Korthals zinspeelde er zoëven op dat hij dan wellicht weer bij zijn oorspronkelijke amendement op stuk nr. 31 terecht zou komen. Daarin staat dat uit de woorden 'in elk geval' blijkt dat de bepaling niet limitatief is; tevens staat er dat ook in andere gevallen aan het criterium van 'een redelijke mogelijkheid bieden' kan zijn voldaan. Dan komt er mijns inziens onduidelijkheid.

De vraag komt dan naar voren of het 'in elk geval' dan de minimumvoorwaarde inhoudt waaraan in elk geval moet zijn voldaan, onverlet andere omstandigheden dan wel of de minimumvoorwaarden ook vervangen kunnen worden door andere voorwaarden die gelijkwaardig zijn. Met name de toelichting schept hierover onduidelijkheid. Dat was voor mij in eerste instantie al reden om te zeggen dat wij deze weg niet moeten inslaan. Het schept eerder nieuwe vragen, dan dat het problemen oplost.

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de huidige redactie van artikel 2b is getracht het juiste gemiddelde te vinden met betrekking tot de verstrekkende regeling die mevrouw Salomons voorstaat en de minder verstrekkende regeling die de heer Korthals voorstaat. Sprekend ook over het amendement op stuk 31 wil ik tevens een einde maken aan het 'Mount Everest'-probleem. In het amendement staat namelijk: 'hetzij aan de wederpartij de algemene voorwaarden heeft bekend gemaakt of heeft aangegeven op welke plaats de wederpartij ervan kennis kan

Korthals Altes

nemen'. Welnu, de meesten kunnen dat niet op de Mount Everest. Daarvoor hebben wij de negatieve redactie van het amendement op stuk nr. 41 niet nodig.

De **Voorzitter**: Op artikel 2b.1.a zijn drie amendementen voorgesteld, respectievelijk op de stukken nrs. 17, 1, 19, I en 20, I. Deze kunnen naar mijn gevoel in samenhang met elkaar worden besproken.

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Ik hecht aan de redactie 'voor of bij het sluiten van de overeenkomst'. Als men uitgaat van de formulering 'voor het sluiten van de overeenkomst' waarbij de algemene voorwaarden moeten zijn overhandigd of toegezonden, dan ontstaan daarbij ook nog eens bewijsrechtelijke problemen. Er zijn namelijk overeenkomsten die in een bijzonder korte spanne tijds tot stand komen. Er is dan een soort van samenvat van momenten, dat wij aanduiden met 'bij'.

Als je het op de keper beschouwt, kan er natuurlijk sprake zijn van één minuut voor het tot stand komen van de overeenkomst. Men krijgt dan echter te maken met buitenissige bewijsrechtelijke problemen. Als men uitgaat van de formulering 'voor of bij, maar in elk geval daarna niet meer', is de situatie voor eenieder duidelijk. Op het moment waarop de wilsovereenkomst tot stand komt, dus op dat ondeelbare ogenblik, moet de terhandstelling hebben plaatsgevonden.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik krijg daarover graag een nadere verduidelijking. Dat betekent dus dat op het moment van het bereiken van de wilsovereenkomst op z'n minst de voorwaarden bekend moeten zijn.

Minister **Korthals Altes**: Dan moet het gebeurd zijn of uiterlijk op het ogenblik gebeuren.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Het gaat mij om het bekend moeten zijn.

Minister **Korthals Altes**: Inderdaad, dan moet het bekend zijn.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Dat kan dus niet betekenen dat de betreffende persoon pas op dat moment een pak van tien pagina's ter hand wordt gesteld?

Minister **Korthals Altes**: Dat kan het wel betekenen, want niemand hoeft er kennis van te nemen. Wil

de wederpartij daar wel kennis van nemen, dan moet hij een leespauze vragen, omdat hij wil weten met welke chicanes hij wordt geconfronteerd. Als hij op dat ogenblik echter zegt dat hij het verder wel gelooft, dan zit hij eraan vast. Hij moet dus wel de gelegenheid hebben om uitstel te vragen, omdat hij het wil kunnen lezen.

De **Voorzitter**: Wij komen dan bij het amendement-Salomons/Schutte op stuk nr. 19, I.

De heer **Hartkamp**: Mijnheer de Voorzitter! Het amendement wil na de woorden 'ter hand heeft gesteld' invoegen 'of heeft toegezonden'. Dat loopt niet goed als de woorden 'voor of bij het sluiten van de overeenkomst' worden gehandhaafd. Dan zou het in theorie namelijk voldoende zijn dat men bij het sluiten van een overeenkomst de algemene voorwaarden toezendt. Aangezien in de parlementaire geschiedenis uitdrukkelijk is opgemerkt dat 'terhand heeft gesteld' ook het 'hebben toegezonden' omvat en aangezien de minister te kennen heeft gegeven dat hij de woorden 'bij het sluiten van de overeenkomst' er liever in wil houden, is dit amendement, technisch gesproken, niet erg wenselijk. De bedoeling van de indiener en van de regering is hetzelfde. Dit amendement is dus niet nodig.

De **Voorzitter**: Aan de orde is dan het amendement-Salomons/Schutte op stuk nr. 20, I.

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Voor dit amendement geldt hetzelfde als voor het vorige amendement, want er wordt weer gesproken over het begrip 'toezenden'. Het is uiteraard de bedoeling van dit amendement om over de kosten te spreken. Dat kan ik mij best voorstellen. Doordat er over 'toezenden' wordt gesproken, heb ik er bezwaar tegen.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Zonder de mogelijkheid te hebben gehad om overleg met de mede-indiener te voeren, wil ik het volgende opmerken. Wij hebben gepoogd het amendement behoorlijk technisch voor te bereiden. Wij moeten misschien een andere formulering zoeken, omdat het probleem van de kostentoerekening zo'n wezenlijk probleem is, dat ik het niet zo maar af wil doen.

Minister **Korthals Altes**: Toezending gebeurt vrij algemeen op kosten van

de afzender, tenzij de ontvanger zich bedient van een antwoordnummer, maar dat heeft hij dan aan zichzelf te danken. Men kan zich afvragen wat er gebeurt als het wordt toegezonden en het stuk wordt belast met strafport. Dat stuk behoeft dan niet aanvaard te worden. Ik wil dat dan ook begrijpen onder 'toezenden op eigen kosten', want de ontvanger kan het terugsturen.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Verzending gebeurt uiteraard meestal op kosten van de afzender. Wat is echter de situatie indien de wederpartij van de gebruiker zegt dat hij kennis wil nemen van de algemene voorwaarden en de gebruiker daarop antwoordt dat hij die wel kan krijgen maar dat het hem f 20 zal kosten, omdat het gekopieerd moet worden? Die situatie willen wij voorkomen, want dat is iets meer dan alleen het verzenden.

Minister **Korthals Altes**: Ik wil graag een bijdrage leveren aan de geschiedenis van het tot stand komen van dit artikel door te zeggen dat ik van mening ben dat die kosten niet in rekening gebracht mogen worden. Het toezenden geschiedt dus op kosten van de afzender, en dan doel ik zowel op de verzendkosten als op de kosten van het vermenigvuldigen van de algemene voorwaarden als zodanig.

De heer **Schutte** (GPV): De bedoeling is heel duidelijk. Heeft de minister enig idee, of het nu al in de praktijk voorkomt dat er op een vraag om toezending niet zo'n reactie volgt als die mevrouw Salomons schetste?

Minister **Korthals Altes**: Als de wederpartij van de gebruiker toch op een dergelijke, naar mijn smaak onereuze voorwaarde ingaat, dan kan ik hem daar niet voor behoeden. Als hij daar niet op ingaat, kan zich de situatie voordoen dat de wederpartij zegt dat de voorwaarden hem niet zijn toegezonden, dat hij er geen kennis van heeft kunnen nemen, hoewel hij erom gevraagd had. Als dan de gebruiker zich verweert met de mededeling dat hij die voorwaarden niet heeft toegezonden omdat de wederpartij niet bereid was, de verzendkosten te betalen, dan lijkt mij dat de rechter er in verband met de opmerkingen die wij hierover nu gemaakt hebben, geen moeite mee zal hebben om de gebruiker in het ongelijk te stellen.

Staatssecretaris **Van Zeil**: Mijnheer de Voorzitter! De regering spreekt

Van Zeil

met één mond, dus ik onderschrijf volledig wat de minister van Justitie heeft gezegd. Het lijkt me wel goed om in aanmerking te nemen dat wanneer die voorwaarden zijn gedeponereerd bij de kamer van koophandel en/of bij de griffie van het gerecht, toezending ervan kan geschieden niet anders dan voor rekening van de ontvanger. De kamer van koophandel pleegt voor diensten, andere dan mondeling gegeven voorlichting, bepaalde rechten in rekening te brengen. Ik weet niet exact, hoe het wat dit betreft op de griffie van het gerecht gaat, maar vanuit mijn invalshoek en gelet op mijn verantwoordelijkheid onderschrijf ik uiteraard hetgeen de minister van Justitie heeft gezegd. Ik denk wel dat wij in het nader beraad zullen moeten nagaan, hoe wij tot zo'n opzet zouden kunnen komen.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Nader beraad binnen de regering wil ik zeker niet verstoren, maar er ontstaat inderdaad een probleem. Naar aanleiding van de opmerkingen van de minister van Justitie ben ik ervan uitgegaan, dat de gebruiker, zo er sprake zou zijn van deponering bij de kamer van koophandel door de gebruiker, die zorg draagt voor de toezending, eventueel rechten betaalt en dat de zaak in ieder geval niet omgekeerd wordt, dus dat degene die informatie vraagt, zou moeten betalen. Dan zou het probleem namelijk gecompliceerder worden. Het zou natuurlijk het eenvoudigste zijn als alle voorwaarden bij de kamer van koophandel geregistreerd werden.

Minister **Korthals Altes**: Daarvoor zouden ongetwijfeld heffingen worden gevraagd.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Van die gebruikers? Dat zou ik niet zo gek vinden; ik heb ook begrepen dat het om een betrekkelijk gering bedrag zou kunnen gaan.

Minister **Korthals Altes**: Ik meen dat het volgens de tekst van het voorstel precies loopt zoals het in de ogen van mevrouw Salomons moet lopen. In artikel 2b is in het eerste lid onder a dwingend voorgeschreven dat de algemene voorwaarden ter hand worden gesteld. Daaronder valt dus ook het vooraf toezenden. Daarvan hebben wij nu gezegd: dat toezenden geschiedt op eigen kosten. En dan staat er in hetzelfde lid onder b dat de gebruiker, wanneer

dat redelijkerwijs niet mogelijk is – dat 'redelijkerwijs' zou ook verband kunnen houden met het te kostbaar worden van toezending – de wederpartij mag verwijzen naar de kamer van koophandel, waarbij de bewijslast rust op de gebruiker. En als dan de kamer van koophandel een heffing legt op het ter inzage geven, dan komt dat voor rekening van de wederpartij, die inzage komt nemen. Maar hierbij moet in aanmerking worden genomen dat de wederpartij die kosten alleen hoeft te maken als verzending redelijkerwijs niet mogelijk is. Daarvan mag dus niet al te gemakkelijk worden uitgegaan.

Daarbij moet ook in aanmerking worden genomen, dat, als de wederpartij dan verwezen wordt naar bij voorbeeld een rechtbankgriffie, tot op dit moment die inzage nog kosteloos wordt verleend. Bij een volgende keer is dat misschien echter niet meer zo. Als bij een kamer van koophandel een inzage-recht wordt geheven, gebeurt dat inderdaad ten koste van de wederpartij. Daarover mag geen enkel misverstand bestaan.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Dat betekent dat het voor de wederpartij vrij moeilijk en kostbaar zou kunnen worden om kennis te nemen van de algemene voorwaarden. De gebruiker kan er dus belang bij hebben om de algemene voorwaarden zodanig obscuur en zodanig ver op te slaan bij een kamer van koophandel, dat het moeilijk wordt om er kennis van te nemen. De wederpartij staat dan voor de afweging of hij naar de kamer van koophandel in bij voorbeeld Groningen moet vertrekken om ze in te zien. Er zit dan toch wel een aardig gat in de mogelijkheden tot kennisneming.

Minister **Korthals Altes**: Het antwoord is 'neen', want de gebruiker moet ze toezenden. Alleen wanneer dat redelijkerwijs niet mogelijk is, moet hij verwijzen naar een kamer van koophandel of een rechtbankgriffie. Dat zal echter zelden het geval zijn, misschien alleen als het om heel dikke boeken gaat. Bij dat 'redelijkerwijs' zal de rechter, indien tot oordelen geroepen, zeker afwegen welke last het vervolgens voor de wederpartij met zich brengt om die inzage te hebben. Bij het afwegen van hetgeen redelijk is, moet met de belangen van beide partijen worden rekening gehouden. Naarmate het nemen van inzage voor de wederpartij belastender wordt, zal eerder van de

gebruiker worden gevegd dat hij ze toch maar toezendt of een uittreksel toezendt.

Wanneer men contracten sluit waarbij de bijkomende bedingen, in de vorm van algemene voorwaarden, zo lijkig zijn dat men ze niet kan toezenden, spreekt men in het algemeen over schriftelijke overeenkomsten, die een zeer belangrijk bedrag vertegenwoordigen. In deze tijd van tekstverwerkingsmogelijkheden, ziet men er dan vaak geen bezwaar in de algemene voorwaarden als onderdeel van de onderhandse akte erbij te voegen. Ik zie het probleem van het redelijkerwijs niet kunnen toezenden, in het algemeen niet als een wezenlijk probleem.

De **Voorzitter**: Dan gaan wij over tot de behandeling van het amendement-Salomons/Schutte (stuk nr. 18) op lid 1, onder b, van artikel 2b.

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben hierover betrekkelijk neutraal. De inhoud van het amendement is niet in strijd met de bedoeling die ik had met de formulering in de oorspronkelijke tekst.

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! In het amendement is sprake van 'voor de totstandkoming van de overeenkomst'. Stel dat dit amendement in de wet komt te staan, wat ik uiteraard bepleit. Heeft dit dan nog consequenties voor het reeds besproken artikel 2, waarin sprake is van het sluiten van de overeenkomst? Is het uit een oogpunt van wetssystematiek bezwaarlijk dat er tweeërlei termen in één hoofdstuk van de wet komen te staan?

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Neen, dat is niet bezwaarlijk. Wanneer de Kamer meer zou voelen voor een eenheid van redactie, zal ik haar graag tegemoetkomen. Ik ben daar in het algemeen voor.

De **Voorzitter**: Nu komt in behandeling het amendement van mevrouw Salomons en de heer Schutte op stuk nr. 22.

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Na datgene wat wij zojuis hebben opgemerkt over de rol van de kamer van koophandel, zou ik het mij kunnen voorstellen dat onze argumentatie nog wat wordt versterkt doordat in dit amendement wordt voorgeschreven dat de stukken in ieder geval ook bij de gebruiker ter inzage moeten liggen. Er is dus geen

Schutte

keuzemogelijkheid tussen de gebruiker en de kamer van koophandel.

Minister Korthals Altes: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben ervan uitgegaan dat je een wederpartij veelal tegevoetkomt door het stuk ook bij een kamer van koophandel neer te leggen. Ik ga ervan uit dat de gebruiker het zelf ook voorhanden zal hebben. Dat vind ik zo voor de hand liggend dat ik het bijna niet nodig vind, het nog eens expliciet te regelen.

De heer **Van der Burg** (CDA):
Mijnheer de Voorzitter! Betekent dit dat de kamer van koophandel of de griffier van de rechtbank op verzoek een exemplaar van de algemene voorwaarden moet verstrekken? Duidt het antwoord van de minister hier in het algemeen op? Anders zou de rechter het wel eens onredelijk kunnen vinden.

Minister Korthals Altes: Mijnheer de Voorzitter! Het volgt al uit artikel 2b, lid 1, sub a, waarin wordt gesproken van 'ter hand stellen'.

Mevrouw **Salomons** (PvdA):
Mijnheer de Voorzitter! Ik ben benieuwd naar het oordeel van de minister over het amendement. Hij gaat uit van datgen wat ook in het amendement wordt gesteld. Ik mag dan ook aannemen dat hij het een logisch amendement vindt.

Minister Korthals Altes: Mijnheer de Voorzitter! Primair moet de gebruiker de algemene voorwaarden ter hand stellen. Hij haalt het stuk dan uit zijn achterzak of uit zijn kantoor. Wanneer dat redelijkerwijs niet mogelijk is, kan hij verwijzen naar een kamer van koophandel. Wanneer hij het stuk op kantoor heeft, kan hij het ter hand stellen of zeggen 'kom het hier maar even zitten lezen'. Indien een verwijzing naar de kamer van koophandel afdoende is, is het ook per definitie afdoende dat de gebruiker het stuk op zijn kantoor heeft liggen.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Het probleem is dat veel mensen haastig, en minder geschoold dan de minister wanneer het om kleine lettertjes gaat, stukken doorlezen. Het altijd in ieder geval deponeren van de algemene voorwaarden bij de kamer van koophandel heeft twee voordelen. Ten eerste kunnen mensen eerst eens rustig nadenken voordat zij iets gaan ondernemen. Ten tweede is

het, gelet op artikel 6 – de groepsactie –, van wezenlijk belang dat de algemene voorwaarden ook buiten individuele gevallen ter inzage liggen.

Minister Korthals Altes: Ik vind het zo dubbelop. In artikel 2b, eerste lid, sub a, gaan wij ervan uit dat toezending van de algemene voorwaarden voldoende is. Het op kantoor voorhanden hebben ervan en het inzage verlenen erin is naar mijn mening dan ook voldoende. Daarnaast hoeft het dan niet ook nog eens verplicht te worden dat zij bij een kamer van koophandel ter inzage liggen. Daaraan zijn kosten verbonden.

Het zou inderdaad onredelijk kunnen zijn, de voorwaarden op het kantoor van de gebruiker in te zien, omdat het kantoor zeer ver van de plaats van vestiging van de wederpartij af ligt. Het risico is groot dat de kamer van koophandel, respectievelijk de griffie van de rechtbank, zich dan ook in diezelfde gemeente zal bevinden. Deze wijziging brengt in dat geval geen enkele verbetering in de positie van de wederpartij. De centrale registratie doet dat al evenmin. Wij gaan ervan uit dat het hierbij gaat om heel dikke boekwerken die zich niet voor toezending lenen, zoals dat wel gebruikelijk is bij de levering door energiebedrijven. Het is inderdaad niet doenlijk dat de energieleverancier aan alle gebruikers die voorwaarden volledig toezendt. Daar moet verwezen kunnen worden naar een plaats waar mensen ze kunnen inzien. Centrale registratie brengt daarin geen enkele verbetering. Ik weet namelijk zeker dat als vandaag in de Kamer de voorkeur wordt uitgesproken voor een centrale plaats van vestiging, ik overmorgen brieven ontvang van de Commissarissen der Koningin in de provincies Groningen, Friesland en Drenthe met het verzoek, die centrale registratie te vestigen in de desbetreffende provincie.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Ik had nu juist begrepen dat de kamers van koophandel zo aardig gekoppeld waren en dat die dingen uitdraaibaar waren. Dat zegt de staatssecretaris namelijk in een andere functie.

Staatssecretaris **Van Zeil:** Maar die boeken niet.

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de indruk dat het verschil als volgt is. In het voorstel van de minister kan de gebruiker zelf de keuze maken, dat hij het of bij de

gebruiker, op verre afstand, komt inzien of naar de kamers van koophandel gaat. In ons amendement wordt voorgesteld dat de wederpartij zelf de keuze kan maken of hij het bij de gebruiker wil inzien – in dat geval kost het hem niets afgezien van de reis – of dat hij naar de kamers van koophandel gaat. In het laatste geval is de reis misschien korter, maar moet men wel de kosten betalen.

Minister Korthals Altes: Mijnheer de Voorzitter! Dat stelt de gebruiker voor de verplichting – en dat gebeurt niet kosteloos – om het ter inzage te leggen bij een kamer van koophandel.

Staatssecretaris **Van Zeil:** Mijnheer de Voorzitter! Hierover mag geen misverstand bestaan. Indien een dossier ter inzage ligt bij de kamer van koophandel en fabrieken, dan is inzage kosteloos. Mijn eerdere opmerking sloeg er nadrukkelijk op, dat iemand om toezending door middel van een kamer van koophandel en fabrieken verzocht.

De **Voorzitter:** Mij blijkt dat noch de leden van de commissie, noch die van de regering het woord willen voeren over het amendement van mevrouw Salomons op stuk nr. 23, II.

Minister Korthals Altes: Dit amendement is een sequel van de centrale registratie. Dat lot is verbonden aan het lot van een ander amendement.

De **Voorzitter:** De heer Korthals wil thans zijn amendement op stuk nr. 32, I toelichten.

De heer **Korthals** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met een algemene opmerking. De hele discussie bevestigt de stelling die ik in het begin heb gemaakt: Als je een norm hebt en je gaat die nader uitwerken, dan werpt die alleen maar vragen op. Vandaar dat mijn eerste amendement ertoe strekt dit zoveel mogelijk te beperken.

Een vraag. Indien de gebruiker weet dat de wederpartij de algemene voorwaarden heeft en hij wordt niettemin verzocht, die toe te zenden, is hij daartoe dan verplicht?

Minister Korthals Altes: Ik heb uw vraag niet helemaal gehoord. Kunt u haar herhalen?

De heer **Korthals** (VVD): Als de gebruiker weet, dat de wederpartij de algemene voorwaarden al op andere wijze in zijn bezit heeft, is hij dan toch volgens artikel 2 a en b verplicht om ze toe te zenden?

Korthals Altes

Minister **Korthals Altes**: Nee, hij is verplicht om ze ter hand te stellen. Iets wat al gebeurd is, behoeft hij niet nog eens te doen.

De heer **Korthals** (VVD): Nee, hij heeft ze niet ter hand gesteld.

De heer **Van der Burg** (CDA): Hoe kan hij die kennis hebben dat de ander reeds op de hoogte is?

Minister **Korthals Altes**: Het kan zijn dat erover gecorrespondeerd is. Ik kan mij wel voorstellen dat hij dit weet. Op het moment dat je weet dat de wederpartij die algemene voorwaarden kent, lijkt het mij een onzinnige eis die niet in overeenstemming met redelijkheid en billijkheid kan worden gesteld, dat het nog een keer wordt toegezonden.

De heer **Korthals** (VVD): Vandaar dat ik mijn amendement op stuk nr. 32, I voorstelde.

De **Voorzitter**: Heeft de regering nog behoefte aan commentaar?

Minister **Korthals Altes**: Wij moeten nu precies weten waarover wij spreken. Ik lees hier op stuk nr. 32, I: in artikel 2b, eerste lid, vervalt aan het slot de zinsnede 'alsmede dat zij op verzoek zullen worden toegezonden'.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Dat toezenden vervalt ook in het voorstel van de heer Korthals op het moment dat er geen enkele wetenschap is van het al dan niet aanwezig zijn. In dat geval vervalt gewoon de verplichting tot toezending, hetgeen mijns inziens iets verdergaand is dan hetgeen hij nu poogde te betogen.

De heer **Korthals** (VVD): Ik stel, dat het in sommige gevallen onbillijk kan werken zoals het er nu staat, bij voorbeeld wanneer de gebruiker weet dat de wederpartij het heeft. Hij zou het dan toch moeten toezenden.

Wat u zegt, is op zichzelf ook waar, maar het gaat erom dat een redelijke mogelijkheid wordt gegeven aan de wederpartij om van de algemene voorwaarden kennis te nemen. Dat blijkt weer uit artikel 2a, onder b. Er is dus geen behoefte aan.

Minister **Korthals Altes**: Ik denk toch, dat het beter is om het wel te laten staan. In geval van twijfel doet de gebruiker er altijd verstandig aan om het alsnog toe te zenden. Dan kan hij daarmee een bepaalde zekerheid geven. Natuurlijk blijft altijd het probleem, dat nooit volstrekt bewijsbaar is – in zoverre kan ik dit

de heer Korthals toegeven – dat iets daadwerkelijk is toegezonden, tenzij de ontvangst is bevestigd. In vele gevallen zal dit echter niet gebeuren. Zelfs aangetekende toezending geeft nog geen volstrekt bewijs omtrent de inhoud van het toegezondene. Men kan wel een kattebelletje sturen waarin staat, dat de algemene voorwaarden zijn bijgesloten en een kopie daarvan in het dossier houden, maar de secretaresse kan al dan niet opzettelijk hebben vergeten genoemde voorwaarden bij te voegen. Dat 'niet opzettelijk' komt in de praktijk nogal eens voor. De wederpartij heeft dan weer geen zin om te bellen en te zeggen, dat de bijlagen niet zijn bijgevoegd. Kortom: helemaal waterdicht bewijsbaar is dat niet. Men mag echter weer wel van de wederpartij verwachten, dat zij tijdig aan de bel trekt als zij het niet heeft ontvangen.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Zo kunnen wij natuurlijk allerlei dingen relativeren, maar de strekking van deze bepalingen is toch, dat zij een normstellende waarde hebben voor de gebruikers van die algemene voorwaarden. De heer Korthals beoogt naar mijn mening toch iets anders. Er kan best iets mis gaan, maar dat kan bij elke wetgeving.

Ik heb namelijk het gevoel, dat de heer Korthals bezig is de normstelling maar achterwege te laten, daar waar mogelijkerwijze iets mis zou kunnen gaan. Ik vraag mij toch af of dat sluitende wetgeving is.

De heer **Korthals** (VVD): Neen, de norm zit namelijk al in artikel 2a onder b. Artikel 2b is de uitwerking van die norm. Als je dat veelvuldig op allerlei manieren uitwerkt, geeft dat aanleiding tot ingewikkelde complicaties en begrijpt niemand het meer. Dan val je uiteindelijk toch weer terug op die norm. Daarom: houdt het eenvoudig en laat het bij die norm.

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Ik concludeer uit hetgeen mevrouw Salomons heeft gezegd dat wij kennelijk in artikel 2b een redelijk goed gemiddelde hebben gevonden tussen de wensen om niet te veel en niet te weinig te regelen. Wat is het punt? Het verwijt wordt nogal eens naar voren gebracht dat het nieuwe Burgerlijk Wetboek te veel open normen heeft en te veel aan de rechter overlaat. Wat het consumentenrecht betreft, hebben wij juist getracht de rechtszekerheid zoveel mogelijk te dienen. Dit heeft

ertoe geleid dat in artikel 2b een nadere uitwerking is gegeven van de normen, zoals deze staan vermeld in artikel 2a, onder b.

Ik denk dat je aan de ene kant niet zover moet gaan als mevrouw Salomons. Zij stelt voor om over te gaan tot een centrale registratie. Aan de andere kant moet je ook niet zover gaan als de heer Korthals. Hij wil toch weer een stuk buiten haakjes brengen. Het gaat erom om aan de wederpartij – de niet-professionele consument – die met dit soort voorwaarden wordt geconfronteerd, een zo duidelijk mogelijke rechtspositie te geven. Dat hebben wij hierin trachten te doen.

De **Voorzitter**: Wij laten het hierbij, wat het ochtendprogramma aangaat. Na de pauze – die tot tien over twee zal duren – gaan wij verder met artikel 2b, onder 2. Dan zal iedereen weer de raderen van het wetgevend mechanisme kunnen horen knarsen!

De vergadering wordt van 13.25 uur tot 14.10 uur geschorst.

De **Voorzitter**: De vergadering wordt hervat. Ik hoop dat hetgeen sommigen in de pauze veronderstelden ook waar zal worden, namelijk dat er in onze beraadslaging een stroomvernelling zal optreden, zodat wij er toch nog in slagen aan het eind van deze middag de behandeling van dit wetsontwerp af te ronden. Ik zal over pakweg anderhalf uur bezien of het wel of niet nodig is een deel van de avond voor deze UCV te gebruiken.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van een aantal opmerkingen die vanochtend zijn gemaakt, verwachten de heer Schutte en ik dat een aantal amendementen gewijzigd moet worden. Ook ik zal eraan meewerken dat wij dit onderwerp voor de avondpauze kunnen afronden. Ik ga er echter wel vanuit dat, voordat het wetsontwerp in stemming komt, er nog voldoende gelegenheid is voor het wijzigen van amendementen.

De **Voorzitter**: Het wetsontwerp komt zeker deze week nog niet in stemming. Bovendien heeft u zolang het wetsontwerp aanhangig is het recht met wijzigingen te komen.

Minister **Korthals Altes**: Tot 1990 kan het wetsvoorstel door de Kamer gewijzigd worden. Daarna gebeurt dat bij algemene maatregel van bestuur.

De **Voorzitter**: Aan het adres van mevrouw Salomons zeg ik nog, dat

Voorzitter

zij tijdens stemmingen in de Kamer altijd om heropening van de beraadslaging kan vragen. Tijdens zo'n heropening van de beraadslaging kan zij dan nog het een en ander indienen en iedere toelichting geven die zij wil.

Mevrouw **Salomons** (PvdA):

Daarvoor zal wel enige tijd nodig zijn.

De **Voorzitter**: Maar die tijd krijgt u wel.

Mevrouw **Salomons** (PvdA):

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil iets zeggen over het amendement op stuk nr. 19, III. Na herlezing komt mij dit amendement als overbodig voor. Graag hoor ik in dit opzicht de mening van de minister.

De **Voorzitter**: U wilt dus horen of ook de minister vindt dat uw eigen amendement, voorkomend op stuk nr. 19, III, overbodig is?

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Ik denk dat dit amendement niet meer nodig is, zelfs als men het nog steeds met de strekking ervan eens is. Dit amendement lijkt mij namelijk een beetje dubbelop.

De **Voorzitter**: U wilt dus nu een wetstechnisch advies.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Ja.

Minister **Korthals Altes**: Het amendement lijkt mij overbodig. Over dit onderwerp is eerder gesproken.

Mevrouw **Salomons** (PvdA):

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil het amendement op stuk nr. 19, III, intrekken.

De **Voorzitter**: Aangezien het amendement-Salomons/Schutte (stuk nr. 19, III) is ingetrokken, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over artikel 2c, waarop zijn voorgesteld:

vier amendementen-Korthals (stukken nrs. 32, IV, 33, 34 en 35);
een gewijzigd amendement-Korthals (stuk nr. 41, II).

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Er is in het eerste lid van artikel 2c sprake van een beroep door een partij voor wie de algemene voorwaarden door een gevolmachtigde zijn gebruikt, mits de wederpartij meermalen overeenkomsten sluit. Het begrip 'partij' wordt in deze afdeling voor het eerst geïntroduceerd. Geeft dat geen problemen bij de interpretatie? Ik neem aan dat hier

de gebruiker wordt bedoeld, maar dan in het specifieke geval dat er sprake is van een gevolmachtigde.

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Het gaat hier om de 'middellijke' gebruiker.

De heer **Korthals** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Naar mijn gevoel moet de regeling zo eenvoudig mogelijk blijven. Als ik artikel 2, lid 1, goed heb begrepen, kan een gebruiker onder omstandigheden ook om vernietiging vragen. Dit wordt een dermate ingewikkelde situatie, dat ik voorstel dat eruit te laten.

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! De heer Korthals stelt voor een nieuw eerste lid toe te voegen. Onder a is sprake van een rechtspersoon die ten tijde van het sluiten van de overeenkomst laatstelijk haar jaarrekening openbaar heeft gemaakt. Ik kan het niet helemaal omschrijven, maar ik voel aan dat dit toch wat op zijn minst redactioneel: met elkaar op gespannen voet staat: 'ten tijde van het sluiten van de overeenkomst' en 'laatstelijk'. Redactioneel vind ik het erg moeilijk. Meer inhoudelijk lijkt het mij onder b, waar de partij weer opgevoerd wordt. Hier is het echter niet de middellijke gebruiker. Hier wordt kennelijk een bepaald soort wederpartij bedoeld, bij voorbeeld een groot bedrijf. Het woord 'partij' lijkt mij dan niet zozeer misleidend als wel verwarrend.

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! In artikel 2c, eerste lid, wordt de middellijke gebruiker voor wie algemene voorwaarden zijn toegepast door zijn gevolmachtigde het recht gegeven zich op de vernietigingsgronden van artikel 2a onder a te beroepen. De heer Korthals zegt dat, als de middellijke gebruiker een grote rechtspersoon is zoals omschreven in zijn amendement onder a en b, dat weer niet geldt. Het is een uitzondering op de uitbreiding die artikel 2c geeft.

Ik ben het met de heer Schutte eens dat het begrip 'laatstelijk' in de zinswending onder a, zoals voorgesteld in het amendement, wat gewrongen voordoet. Het gaat erom dat het een rechtspersoon is op wie op het moment dat hij bij die overeenkomst wordt betrokken de bepalingen van artikel 360 e.v. van Boek 2 van toepassing zijn. Op dat ogenblik valt hij onder de publiekrechtelijke plicht van de jaarrekening. Het begrip 'laatstelijk' is kennelijk uit een bepaling geciteerd. Het staat hier

wat vreemd. Het gaat erom dat de rechtspersoon zich op het moment dat hij gebonden wordt niet kan beroepen op artikel 2c, lid 1, indien hij publiekrechtelijk is.

De heer **Korthals** (VVD): Ik moet alles nog even tot mij laten doordringen, maar ik heb ook het idee dat er sprake is van een wat verwrongen situatie. Wellicht moet een verandering worden aangebracht.

De heer **Schutte** (GPV): Het gaat om het doen van een beroep op een vernietigingsgrond. Dat zal dus gebeuren door een wederpartij. De heer Korthals beoogt bepaalde wederpartijen – namelijk de grote bedrijven – dat recht niet te geven. Die zouden dat recht niet nodig hebben. Tegen die achtergrond meen ik dat onder b. over 'wederpartij' moet worden gesproken en niet over 'partij'. De minister had het echter over grote bedrijven die gebruikers zijn. Dat lijkt mij iets anders.

Minister **Korthals Altes**: De gebruiker is bij artikel 2c juist niet de onderneming maar de gevolmachtigde. In artikel 2c, lid 1, staat namelijk: 'voor wie de algemene voorwaarden door een gevolmachtigde zijn gebruikt'. Daarop slaat het.

De heer **Schutte** (GPV): Dat staat in de tekst van de minister, maar niet in de tekst die de heer Korthals voorstelt. Ik denk dat hij het oog heeft op een bepaalde categorie wederpartijen.

De heer **Hartkamp**: Mijnheer de Voorzitter! Het misverstand is technisch van aard. Naar ik begrijp heeft het amendement op stuk nr. 33 primair betrekking op wederpartijen. Waarom staat er geen wederpartij? Indien artikel 2c, lid 1, gehandhaafd wordt, heeft het amendement mede op dat geval betrekking. Onder het begrip 'partij' valt bij wijze van uitzondering ook die partij voor wie door een gevolmachtigde voorwaarden worden gebruikt. Zou op grond van het amendement op stuk nr. 34 artikel 2c, lid 1, worden geschrapt, dan zou het de duidelijkheid bepaald ten goede komen als in het amendement op stuk nr. 33 het woord 'wederpartij' zou worden gelezen in plaats van 'partij'.

In de toelichting op het amendement op stuk nr. 33 wordt onder 2. aangegeven wat met het woord 'laatstelijk' wordt bedoeld. Deze omschrijving lijkt mij juist. In het amendement wordt niet aangeknoopt bij de verplichting om een jaarrekening openbaar te maken. Dat zou de

Hartkamp

gebruiker namelijk noodzaken zich te verdiepen in moeilijk verifieerbare gegevens als omzet en balanstotaal. Er is aangeknoopt bij het hebben gepubliceerd van een jaarrekening. Het is niet mogelijk om te spreken van het laatste boekjaar voor het sluiten van de overeenkomst, omdat de jaarrekening over dat boekjaar nog niet openbaar gemaakt behoeft te zijn. Het gaat om de laatste jaarrekening die openbaar is gemaakt.

De heer **Schutte** (GPV): De heer Korthals heeft bij al deze interpretaties toegelust. Hij is de indiener van het amendement. Ik kan mij dan ook voorstellen dat hij zijn interpretatie geeft, opdat wij precies weten wat hij voorstelt.

De heer **Korthals** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Het is inderdaad de bedoeling, de grote ondernemers niet als wederpartij te laten optreden. Met het woord 'laatstelijk' heb ik bedoeld – dat is door de heer Hartkamp heel terecht gezegd; ik had dat zelf moeten zeggen – dat men er rekening mee houdt, dat de jaarstukken gepubliceerd zijn c.q. dat de onderneming de jaarstukken heeft gepubliceerd. Het geldt dus niet voor de onderneming die dat niet heeft gedaan. Dat brengt de betekenis van het woord 'laatstelijk' met zich.

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Ter wille van de duidelijkheid vraag ik de indiener van het amendement of hij een tekst in de volgende trant in overweging wil nemen: 'a. een rechtspersoon bedoeld in artikel 360 van boek 2, die de laatste jaarrekening die is opgesteld voor het sluiten van de overeenkomst, openbaar heeft gemaakt'.

De **Voorzitter**: Ik begrijp nu dat de minister een voorstel doet tot amendement van het amendement. Ik zie dat de heer Korthals het voorstel in overweging neemt. Het resultaat daarvan zullen wij later horen.

Staatssecretaris **Van Zeil**: Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag de indiener van het amendement of hij nu de discussie ten principale wil voeren over de plaats van grote of grotere ondernemingen in het kader van dit wetsvoorstel. Indien dit het geval is, heb ik er behoefte aan om daarover met de commissie te discussiëren.

De heer **Korthals** (VVD): Wat mij betreft, is dat nu aan de orde.

Staatssecretaris **Van Zeil**: Mijnheer de Voorzitter! Wij kennen op dit ogenblik de publikatieplicht voor een aantal ondernemingen. Wij weten dat er op dat terrein nog ontwikkelingen aan de gang zijn, bij voorbeeld de ontwikkelingen binnen de EG. Dit kan betekenen dat over een aantal jaren het aantal publikatieplichtige ondernemingen zeer aanzienlijk groter is dan vandaag de dag het geval is. Als wij luisteren naar hetgeen in Brussel aan de orde is, dan gaat het over een aantal jaren bepaald niet meer uitsluitend over grote ondernemingen. Ik vraag mij af of dat de bedoeling kan zijn.

In de tweede plaats kunnen er ook grote ondernemingen zijn of ondernemingen die direct of indirect een machtspositie innemen, die geen vennootschapstructuur kennen.

In de derde plaats kan ik mij heel goed voorstellen, dat er kleinere ondernemingen zijn die in bepaalde situaties ook een machtspositie innemen.

In de vierde plaats kan ik mij voorstellen, dat er grote ondernemingen zijn die moeten opboksen tegen zeer grote ondernemingen. Zij zijn zelf dan wel groot, maar bepaald niet gelijkwaardig aan de zeer grote onderneming.

Gezien deze vier punten, vraag ik mij af of het op zichzelf wel juist is om een zodanig onderscheid te maken en om dat aan een enkel criterium te binden, zoals de indiener van het amendement bedoelt.

De heer **Korthals** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Bij de opstelling van het amendement was ik mij ervan bewust, dat er nogal wat haken en ogen aan zaten. Het uitgangspunt is duidelijk: de grote ondernemingen moeten worden uitgezonderd. Ik heb getracht, aan te sluiten bij boek 2. De staatssecretaris zegt dat die publikatieplicht over enkele jaren zal worden aangepast. Ik heb daarmee geen rekening gehouden. Zou dit nu aanleiding moeten zijn tot een aanpassing?

Als er betere criteria gevonden kunnen worden – ik zou daarover desnoods overleg willen plegen, met wie dan ook – ben ik daartoe bereid. Die criteria zullen echter op de een of andere manier gevonden en vastgelegd moeten worden. Ik dacht dat ik er tot dusverre vrij aardig in geslaagd was om duidelijke criteria vast te leggen. Wellicht zitten daar echter ook nog wat haken en ogen aan. Dat betekent dan dat ik in overleg met het Ministerie van Justitie en wellicht

ook met het Ministerie van Economische Zaken toch nog zal moeten bezien of die criteria niet wat beter aangescherpt kunnen worden. Als uitgangspunt houden wij dan echter wel dat de grotere ondernemingen worden uitgezonderd.

De heer **Van der Burg** (CDA): Voorzitter! Ik heb een inhoudelijke vraag aan de regering. Deelt de regering de uitgangspunten van de heer Korthals dat grote ondernemingen, hoe dan ook na de definiëring, buiten het bereik van deze wet behoren te vallen?

De heer **Schutte** (GPV): Voorzitter! We spreken nu ten aanzien van het onderscheid in ondernemingen toch over een algemeen punt. Tijdens de algemene beschouwingen heb ik in tweede termijn een vraag gesteld waarop men bij de artikelsgewijze behandeling zou terugkomen. Verdraagt het onderscheid maken in grootte van ondernemingen zich met het systeem van abstracte toetsing? De voorlopige reactie van de minister was toen dat dit onderscheid eraan zou af doen.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Ik wil mij in eerste termijn gaarne aansluiten bij de vraag van de heer Van der Burg. De Staatssecretaris van Economische Zaken heeft tijdens de regering een aantal technische opmerkingen gemaakt die mij duidelijk zijn. Ongeacht het feit of er bij deze open norm een deugdelijk criterium gevonden kan worden, blijft de vraag overeind of het wenselijk is dat het in contracten – wij spreken alleen over een vernietigingsgrond en dus niet over de zwarte of de grijze lijst – tussen ondernemingen op enig moment mogelijk moet zijn om op de open norm, de algemene norm van dit wetsontwerp een beroep te doen. Ik hoor graag het standpunt van de regering in dezen.

De **Voorzitter**: Ik geef eerst het woord aan de staatssecretaris en vervolgens desgewenst aan de Minister van Justitie.

Staatssecretaris **Van Zeil**: Voorzitter! Gelet op de eerste verantwoordelijkheid van de Minister van Justitie wil ik hem via u vragen om als eerste op de wat principiële vraag van de heer Van der Burg en mevrouw Salomons te antwoorden.

De **Voorzitter**: Ik gaf u als eerste het woord, omdat u dit stukje van de dialoog aantrok.

Korthals Altes

Minister **Korthals Altes**: Voorzitter! De discussie over de vraag in hoeverre ondernemingen boven een bepaalde grootte of met een bepaalde marktpositie ten opzichte van elkaar uitgezonderd moeten worden, is al oud. Het amendement beoogt hiervoor een zekere definitie te geven, waardoor een groep van ondernemingen met een bepaalde grootte uitgezonderd zou kunnen worden. Je kunt daarbij niet uitsluitend naar een criterium kijken dat is ontleend aan het vennootschapsrecht, omdat het ook om ondernemingen en ondernemers gaat die een andere structuur kennen. Dat is dus beoogd onder letter b.

De Staatssecretaris van Economische Zaken heeft er al op gewezen dat wij in het amendement een fluctuerend criterium aantreffen, omdat als gevolg van de richtlijnen van de Europese Gemeenschap steeds grotere groepen ondernemingen onder de publikatieplicht van artikel 360 van boek 2 komen te vallen. Dat brengt weer met zich dat de uitzondering die beoogd wordt door het amendement, op den duur op een steeds grotere groep ondernemingen betrekking zal hebben. Wij moeten ons dat goed realiseren.

De vraag is of een dergelijke uitdrukkelijke uitzonderingsbepaling wel nodig is. Wij kunnen ons namelijk ook afvragen of het niet zo zal zijn dat de rechter, tot oordelen geroepen in een geschil tussen twee ondernemingen die zich jegens elkaar op dit soort voorwaarden hebben beroepen, zelf tot de slotsom zal komen dat in bepaalde specifieke gevallen – grote ondernemingen zullen daar zeker bij horen – geen vernietiging moet plaatsvinden.

Naarmate de rechter meer gebonden wordt in zijn beslissingsvrijheid doordat wij hem voorschriften als in dit amendement voorgesteld, voorzetten, zal het voor de rechter minder gemakkelijk zijn om naar eigen inzicht en afweging tot een oordeel te komen. De vraag is of het amendement niet verstarrend werkt door de rechter te binden. Tevens zal het dan gaan om een steeds grotere groep van ondernemingen naarmate de Europese richtlijnen steeds grotere groepen ondernemingen onder de publikatieplicht brengen.

Hoezeer er ook veel is te zeggen voor de opvatting dat ondernemingen boven een bepaalde grootte die met elkaar overeenkomsten sluiten, de vrijheid zouden moeten hebben om

met die bedingen door te gaan vraag ik mij toch af of het niet beter is de beslissing daarover aan de hand van deze discussie en wat daarover verder door de Kamer wordt opgemerkt, aan de rechter over te laten. Dat lijkt mij veel beter dan de rechter te binden aan een strak criterium dat in feite geen strak criterium is omdat de groep steeds meer zal uitdijen zolang Brussel opereert op de huidige wijze.

Staatssecretaris **Van Zeil**: Mijnheer de Voorzitter! Ook uit het buitenland zijn geen voorbeelden bekend waarbij grenzen zijn of worden getrokken. In dit land bepalen wij uiteraard op grond van onze eigen overwegingen welke wetten er moeten komen of welke wetten er gewijzigd moeten worden. Gelet op een al langer bestaande ervaring moeten wij daaruit toch een bepaalde lering trekking. Wij zijn er dus een sterke voorstander van dat de tekst van het wetsontwerp blijft zoals die thans voor ons ligt.

De heer **Hartkamp**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Schutte heeft gevraagd naar de eventuele consequenties van een dergelijke uitzondering voor artikel 6 inzake de abstracte toetsing. Die consequenties lijken mij erg gering. Aan de hand van artikel 6 wordt het mogelijk om de bijzondere rechter via een vordering, in te stellen door een organisatie van consumenten of ondernemers, bedingen onredelijk bezwarend te laten verklaren. Wanneer men grotere ondernemers geen beroep toestaat op de vernietigingsgronden van het wetsvoorstel dan kan de gedachte ontstaan dat het dan ook niet mogelijk zou moeten zijn om bedingen te laten toetsen ex artikel 6 omdat die ondernemers vervolgens geen beroep mogen doen op een eventuele onredelijkbezwarendverklaring.

Dat geval zal zich mijns inziens echter niet voordoen omdat het dan zou gaan om algemene voorwaarden die de gedaagde partij alleen maar jegens de 'grote' wederpartijen zal gaan gebruiken. Dat lijkt als een casus quasi non dabilis, dus bijna niet denkbaar. Men gebruikt algemene voorwaarden namelijk niet tegenover kleine of grote wederpartijen, maar tegen de wederpartijen. Alleen als algemene voorwaarden alleen bestemd zouden zijn voor grote wederpartijen in de zin van dit voorstel, zal een dergelijke actie ex artikel 6 niet mogelijk zijn. Het geval

is echter zo speciaal dat in de wet daarmee mijns inziens geen rekening behoeft te worden gehouden.

De **Voorzitter**: Vervolgens stel ik het amendement van de heer Korthals, voorkomend op stuk nr. 35, aan de orde. Dat amendement beoogt een nieuw tweede lid toe te voegen achter lid 1 van artikel 2c.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Het is mij niet helder wat de heer Korthals verstaat onder de begrippen 'uitdrukkelijk' en 'uitzonderlijk'. Betekent het dat deze bedingen in een aparte procedure, los van de andere algemene voorwaarden, moeten worden behandeld? Betekent het dat er een notariële akte van aanvaarding moet komen? Wij spreken over een pakket van bedingen die gezamenlijk de algemene voorwaarden vormen. Moet dit ervan uitgezonderd worden? Ik wil daar graag enige nadere toelichting over horen.

De heer **Korthals** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Het gaat erom dat onder concrete omstandigheden sommige bedingen zeer wel billijk en redelijk kunnen zijn. De bedingen die nu onder andere in artikel 3 staan, zijn min of meer absoluut vernietigbaar. Daar wil dit amendement een stokje voor steken. Een wederpartij moet zich niet bewust kunnen onttrekken aan hetgeen in de algemene voorwaarden staat, waarover is gesproken en die hij uitdrukkelijk heeft aanvaard. Hij moet daaraan gebonden zijn. Daarom vind ik dat dit erin moet. Ik wijs erop dat ditzelfde systeem ook wordt toegepast in de Duitse wetgeving.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De heer Korthals heeft mijn vraag niet beantwoord. Zijn toelichting doet bij mij nog een vraag rijzen, die hij misschien meteen kan beantwoorden. Die vraag heeft betrekking op de vernietigingsgronden in artikel 2a en 2b. Dat is een interpretatie van het te goeder trouw uitvoeren van overeenkomsten. Ik kan mij nog wel voorstellen dat een wederpartij in een aantal gevallen een voorwaarde die uitdrukkelijk in het totaalpakket is bedongen en die op de grijze of de zwarte lijst zou staan, accepteert.

Daardoor zou men wel eens anders tegen een beding aan kunnen kijken. Bij de vernietigingsgronden, zoals die verwoord zijn in artikel 2a en 2b, gaat het om een toetsing van het totaalpakket van voorwaarden. Ik begrijp

Korthals Altes

dan ook helemaal niet waarom men een bepaling ineens wel aanvaardbaar moet maken. Het is namelijk altijd een samenstel.

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Het is technisch gesproken juist dat, wil men een mogelijkheid scheppen om ondanks het feit dat bepalingen in artikel 3 voorkomen en dus op de zwarte lijst staan, die bepalingen toch overeen te komen, dat via de constructie moet die hier is gekozen. Er kan dan geen beroep worden gedaan op de vernietigingsgronden, bedoeld in artikel 2a en 2b, omdat artikel 3 een uitwerking is van artikel 2a.

In de eerste plaats wijs ik erop, dat artikel 3 alleen betrekking heeft op consumenten – natuurlijke personen – die niet handelen in de uitoefening van een beroep of bedrijf. Met andere woorden, als het gaat om overeenkomsten tussen ondernemingen of althans een overeenkomst waarbij de wederpartij een onderneming is, dan hebben we al niet met artikel 3 als zodanig van doen, dan vallen we terug op de algemene norm van artikel 2, waarbij de rechter – het is terecht geconstateerd door mevrouw Salomons – het geheel van voorwaarden toetst. In dat geheel kan worden gezien, of een voorwaarde aanvaardbaar is.

En dan wordt bovendien naar de omstandigheden gekeken. Een voorbeeld: niet ongebruikelijk is dat een leverancier van machinerieën of van computer-hardware gebruik maakt van een heel boekwerk met voorwaarden die keer op keer aan de wederpartij worden voorgelegd en waarover dan langdurig onderhandeld wordt. Als dan geldt dat een aantal voorwaarden wel en een aantal voorwaarden niet gewijzigd wordt, dan is er sprake van een totaal pakket en dan zal de rechter bepaalde bedingen, die inderdaad standaardbedingen zijn voor zover ze niet gewijzigd zijn, niet licht vernietigen omdat hij zou vinden dat het evenwicht verstoord is. Een en ander is immers duidelijk het resultaat van onderhandelingen.

Maar ten aanzien van een consument, niet handelende in de uitoefening van zijn beroep of bedrijf, kan ik me een dergelijke situatie zo moeilijk voorstellen. Zoals ik ook al in de vorige UCV heb gezegd, ben ik bereid met de grootst mogelijke mate van welwillendheid amendementen van deze aard of amendemen-

ten op artikel 3 in beschouwing te nemen zodra mij een voorbeeld wordt genoemd waaruit blijkt dat deze bepalingen belemmerend zouden werken in het verkeer met consumenten. Dat hoor ik dan graag, want dan kunnen we daarover spreken.

Maar zonder een dergelijk voorbeeld – ik heb er tot nog toe nog geen gehoord – ben ik op dit punt uitermate moeilijk te overtuigen. Is een meerderheid van de Kamer wel die overtuiging toegedaan, dan zou ik de heer Korthals nog een redactionele wijziging in overweging willen geven. Ik denk dat het fraaier zou zijn om de betreffende passage te laten luiden: ...met betrekking tot een beding dat de wederpartij afzonderlijk en uitdrukkelijk heeft aanvaard.

Staatssecretaris **Van Zeil**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil over dit punt twee korte opmerkingen maken. In de eerste plaats zou ik aandacht willen vragen voor de bewijsproblematiek. In de tweede plaats wil ik aandacht vragen voor het feit dat er duidelijk een potentiële mogelijkheid tot ontduiking aanwezig is. Naar mijn mening zouden wij dat onszelf, maar ook de samenleving moeten besparen.

De heer **Korthals** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De bewindsman vraagt altijd naar concrete voorbeelden. Bij artikel 3 zal ik trachten er een of twee te noemen. Daarbij doet zich echter het probleem voor dat men over die voorbeelden dan weer een hele discussie kan opzetten. Het gaat er juist om dat een heleboel concrete omstandigheden van te voren niet te overzien zijn. Naar mijn gevoel moet de wetgever juist daarom daar niet intreden. De staatssecretaris wijst erop dat er een enorme bewijsproblematiek kan ontstaan. Ik denk dat er een zware bewijslast komt te rusten op de gebruiker wanneer hij op een gegeven moment zegt dat dit uitdrukkelijk en afzonderlijk aanvaard is. Dit betekent dat een beroep op de concrete omstandigheden niet zo vaak zal voorkomen en dat de potentiële mogelijkheid tot ontduiking die de staatssecretaris zojuist heeft genoemd, beperkt zal worden.

Het lijkt mij niet noodzakelijk om al op dit moment met die concrete voorbeelden te komen. Niettemin wil ik wijzen op adressen die wij hebben gekregen van de heer Spier. Op bladzijde 5 noemt hij enkele voorbeelden. De heer Van Delden noemt op bladzijde 7 enkele voorbeelden. Ik meen dat ook de VNG en het VNO in

adressen enkele enkele voorbeelden naar voren hebben gebracht. Zelf zal ik bij de behandeling van artikel 3 nog één of twee voorbeelden noemen. Ik kan mij echter indenken dat deze niet beide even geldig zijn.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Ik ben nog niet tevreden.

De **Voorzitter**: Ik kan u niet garanderen dat u in staat van zaligheid zult geraken tijdens deze commissievergadering.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Ik had uitdrukkelijk gevraagd aan de heer Korthals wat 'uitdrukkelijk en afzonderlijk' betekende.

De **Voorzitter**: Goed. U moet zich voorgeelicht achten.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Nee. Ik ben niet tevreden.

De **Voorzitter**: Nee, dat bent u niet. U heeft geen antwoord gekregen, maar daar zult u mee moeten leven.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Moet ik daaruit afleiden dat de heer Korthals niet in staat is, dit uitdrukkelijk en afzonderlijk aan ons mede te delen tijdens deze vergadering?

Minister **Korthals Altes**: Afzonderlijk is niet hier.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Ik zei: tijdens deze vergadering.

De heer **Korthals** (VVD): Ik ben hier in eerste instantie wel op ingegaan. Ik kan natuurlijk moeilijk precies aangeven wat uitdrukkelijk aanvaard is. Dat zal van de gegeven omstandigheden afhangen. Stel dat een ondernemer of wie dan ook algemene voorwaarden heeft. Daarin staat een bepaald beding, bij voorbeeld wat vernietigbaar is krachtens artikel 3. Als hij daarover zeer uitdrukkelijk gaat onderhandelen met een consument en als die consument dat aanvaardt, wat dan blijkt uit geschrift of via getuigen, dan is dat ook uitdrukkelijk aanvaard.

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Er is verwezen naar Duitse ontwikkelingen op dit punt. De Duitse jurisprudentie op dit punt is nogal verwarrend en geeft moeilijkheden. Ook wanneer een formule wordt gevonden, waaruit blijkt dat sprake is van een uitdrukkelijke aanvaarding van het beding afzonderlijk, kan de wederpartij, die er achteraf spijt van heeft, zich nog beroepen op misbruik van omstandigheden. Dat wordt niet uitgesloten.

Korthals Altes

Dan krijg je dus toch weer een procedure daarover. In Frankrijk is het gebruikelijk om onder een contract te zetten 'lu en approuvé'. Uit niets blijkt echter dat het echt gelezen is. Wat dat 'approuvé' betreft blijkt pas bij de rechter of dat echt het geval was. Van die uitdrukkelijke en afzonderlijke aanvaardingsclausules zie ik dus niet dat wij er echt op vooruitgaan.

De heer **Korthals (VVD)**: Maar dan is het ook juist niet uitdrukkelijk aanvaard.

Minister **Korthals Altes**: Dat is toch wel wat de wetgever indertijd ertoe bewogen heeft om de formule 'lu et approuvé' voor te schrijven. Zo kennen wij het in ons bewijsrecht, wanneer het gaat om goedschriften onder schuldbekentenissen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de leden 2 en 3 van artikel 2c geen aanleiding geven tot discussie.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over artikel 3, waarop zijn voorgesteld:

twee amendementen-Salomons (stukken nrs. 24, I en 26);

drie amendementen-Korthals (stukken nrs. 36, I en II en 37, I).

De heer **Van der Burg (CDA)**: Mijnheer de Voorzitter! Indien u het mij toestaat, lees ik u een bepaling voor uit de Nederlandse beursbrandpolis, artikel 5.2.1: 'Als uitsluitend bewijs van de grootte van de schade zal gelden een taxatie, gemaakt door een gezamenlijk te benoemen expert of door twee experts, waarvan verzekerde en verzekeraars er ieder één benoemen.

In het laatste geval benoemen beide experts samen voor de aanvang van hun werkzaamheden een derde, die bij gebrek aan overeenstemming de grootte van de schade binnen de grenzen van de beide taxaties heeft vast te stellen, na de beide experts gehoord of behoorlijk opgeroepen te hebben.' Vallen dergelijke clausules onder artikel 3, sub o?

De heer **Schutte (GPV)**: Mijnheer de Voorzitter! In de aanhef van artikel 3 wordt aandacht geschonken aan de wederpartij als natuurlijke persoon. De VNG heeft er in een adres aan ons op gewezen dat dit kan betekenen dat bij voorbeeld sportverenigingen niet zouden worden beschermd tegenover gemeenten. Men kan zich

afvragen of de VNG dan zo bezorgd is over de rol van de gemeente ten opzichte van organisaties in de gemeente, maar dit punt is nu niet het belangrijkste. Juist wanneer het gaat om instellingen – verenigingen, stichtingen en dergelijke – die zo nauw verbonden zijn met natuurlijke personen, zal de rechter waarschijnlijk spoedig geneigd zijn, een reflexwerking toe te kennen aan artikel 3, zodat er weliswaar niet sprake is van een directe werking maar vermoedelijk wel van een reflexwerking.

Een tweede vraag, die ik aan dezelfde bron ontleen, heeft betrekking op onderdeel e, waarin sprake is van de 'overdracht van ondernemingen'. De VNG wijst erop dat gemeentebedrijven die worden overgedragen aan bij voorbeeld een orgaan voor de gemeenschappelijke regeling hier wellicht niet onder vallen.

Is het begrip 'onderneming' inderdaad in dit verband zo beperkt bedoeld dat men deze interpretatie moet volgen? Het lijkt mij in ieder geval niet de bedoeling dit uit te sluiten.

Mevrouw **Salomons (PvdA)**: Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit mij graag aan bij de laatste vraag van de heer Schutte.

Als ik het wel heb, is de beperking tot natuurlijke personen in het tweede stadium doorgevoerd. Sindsdien is zeer optimistisch in de nota naar aanleiding van het eindverslag vermeld dat de reflexwerking zou betekenen dat deze bepalingen ook in die gevallen kunnen worden gehanteerd waarin niet sprake is van een individuele wederpartij. Wat moet ik mij daarbij voorstellen? Ik kan het mij voorstellen dat dit pas een rol zal gaan spelen indien er eenmaal een beroep op de rechter wordt gedaan.

Daarmee wordt één van de oogmerken van het aanleggen en bijhouden van een zwarte en een grijze lijst namelijk dat een aantal bepalingen op voorhand vermoedelijk onredelijk bezwarend is, telkens weer gedegradeerd tot een zaak waarover men keer op keer toch weer ad hoc zal moeten procederen. Zou het niet verstandiger zijn, terug te gaan naar de strekking van het ontwerp? Indien er sprake is van ongelijke mogelijkheden tot onderhandelen, zouden wij dan extra-bescherming kunnen bieden aan degenen die in een ongelijke onderhandelingspositie verkeren.

In het commentaar van het NCIV dat wij recentelijk ontvingen, wordt gewezen op de problemen die zouden kunnen rijzen met artikel 3, onderdeel i. Dat is de bepaling die inhoudt dat de bedongen prijs niet binnen drie maanden na het sluiten van de overeenkomst mag worden gewijzigd, tenzij de wederpartij de bevoegdheid heeft, de zaak te ontbinden.

Bij huurovereenkomsten is dat, als je moeizaam hebt staan schilderen, over het algemeen niet de meest gerede oplossing. Zij wijzen erop dat daar aanzienlijke problemen zouden kunnen rijzen. Ik meende dat dit iets anders in elkaar zat en ik vroeg mij af of de volgende redenering juist is. Aangezien wij een huurprijzenwet woonruimte hebben en aangezien zowel de huurprijs als ook, in de nieuwe gewijzigde wet, de levering van bijkomende diensten geregeld worden in die wet, is dat een lex specialis die niet onder deze bepaling zou vallen. Gezien het feit echter dat hierover in de afgelopen weken een misverstand is gerezen, voel ik mij enigszins gedwongen om deze vraag aan u voor te leggen ten einde nog grotere misverstanden in de toekomst te voorkomen.

Minister **Korthals Altes**: De heer Van den Burg sprak over het beding in artikel 3 sub o. Daar gaat het niet om de beslechting van een geschil maar om de vaststelling van een schade in de door hem geciteerde passage uit de beursbrandpolis. Sub o is dan ook niet van toepassing omdat het hier om een schadevaststelling gaat.

De heer Schutte heeft in de eerste plaats gevraagd naar de verwachting omtrent reflexwerking. Mijn antwoord op zijn vraag is bevestigend. Ik zou hiervoor ook naar hetzelfde artikel 3 sub o kunnen verwijzen, want ik kan mij zeer wel voorstellen dat als tussen niet-consumenten een beding wordt gesloten als hier omschreven staat, er ook een zekere reflexwerking uitgaat van wat er in artikel 3 sub o staat met betrekking tot beslechting van geschil door een ander dan de rechter. Dat hangt van de omstandigheden van het geval af.

Ook de vraag van de heer Schutte met betrekking tot artikel 3 sub e beantwoord ik bevestigend.

Ik kom nu op het punt betreffende de afnemers, niet zijnde natuurlijke personen. Daarbij valt te denken aan verenigingen, stichtingen en dergelijke. Ik moet mevrouw Salomons erop

Korthals Altes

wijzen dat wij die in een zeer verschillende grootte en betekenis kennen. Wanneer ik spreek over verenigingen die deelnemen aan het verkeer op een wijze als bij voorbeeld een landelijke wielrijdersbond of omroepverenigingen, dan kan ik daarop moeilijk dezelfde bepalingen van consumentenbescherming van toepassing verklaren als wij hier voor consumenten natuurlijke personen gebruiken.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Dat heb ik ook niet bepleit.

Minister **Korthals Altes**: Alle verenigingen, groot en klein, zullen onder de algemene bepalingen van de artikelen 2a en 2b vallen. Daarmee zullen zij het moeten doen. Daarbij kunnen zowel de rechter als de advocaten die de belangen van deze partijen bepleiten aanknopingspunten vinden in de artikelen 3 en 4.

Ten slotte merk ik op, naar aanleiding van de opmerkingen van mevrouw Salomons over artikel 3 sub i, dat wanneer er een wettelijke bevoegdheid is tot prijsaanpassing, die uiteraard prevaleert boven een beding. Alleen het beding wordt verboden; uitoefening van een wettelijke bevoegdheid wordt in artikel 3 sub i niet verboden.

De **Voorzitter**: Het komt mij voor dat een verdere toespitsing van de discussie zou kunnen plaatsvinden bij de behandeling van de amendementen.

In de eerste plaats komt het ruimhartige amendement van de heer Korthals op stuk nr. 36, I aan de orde, waarin wordt voorgesteld, het gehele artikel te laten vervallen.

De heer **Korthals** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ook in de UCV van 1 oktober jl. heb ik al aangegeven dat naar mijn oordeel vooral artikel 3 hinkt op twee gedachten. De eerste is, dat onredelijke bedingen met consumenten op grond van hun inhoud in abstracto vernietigbaar behoren te zijn. De tweede is, dat onredelijk bezwarende bedingen in standaardovereenkomsten gezien de eenzijdige wijze waarop zij zijn opgesteld vernietigbaar behoren te zijn, aangezien de consument dikwijls in de onmogelijkheid verkeert voldoende daarvan kennis te nemen.

Bij doorvoering van de tweede gedachte dient in de eerste plaats gelet te worden op de wijze waarop de gebondenheid van de consument

is ontstaan. Heeft hij bij het sluiten van het contract deskundige hulp gehad, dan bestaat er voor bescherming meestal geen motief. Bij toepassing van de eerste gedachte bestaat er geen reden verschil te maken tussen standaardovereenkomsten en gewone overeenkomsten met consumenten.

Als argument voor artikel 3 beroept de minister zich op de rechtszekerheid. Ik ben van mening, dat dit argument niet opgaat. De in artikel 3 genoemde bedingen zijn niet altijd duidelijk geformuleerd, zodat men de juiste betekenis alleen uit de toelichting moet afleiden. Ik wijs bij voorbeeld op het beding sub a dat de verschuldigde prestatie afhankelijk kan worden gesteld van een ontbindende voorwaarde.

Verder wordt verwezen naar wetsartikelen die standaardbegrippen bevatten, dat wil zeggen begrippen die door de rechter moeten worden uitgewerkt aan de hand van de omstandigheden van het concrete geval. Ik wijs bij voorbeeld op het gestelde sub c, dat verwijst naar artikel 6.1, dat een opschortingsrecht erkent indien de samenhang tussen vordering en verbintenis zulks rechtvaardigt.

Het zal dus slechts zelden kunnen voorkomen, dat een consument in een concreet geval zeker ervan kan zijn dat zijn beroep op de nietigheid van het beding zal slagen, omdat dit afhangt van de bijzondere omstandigheden van het geval. Hier komt nog bij, dat de gebruiker van de twee voorwaarden de consument ingevolge artikel 3.2.18, tweede lid een termijn kan stellen waarbinnen hij moet verklaren of hij op de vernietigbaarheid een beroep zal doen. De consument zal daarom worden gedwongen zich spoedig over zijn bedoeling uit te laten. Meestal zal hij dan de strijd niet aandurven.

De **Voorzitter**: Ik mag aannemen, dat u hiermee ook uw amendement op stuk nr. 37, I heeft besproken, het amendement dat ertoe strekt het artikel te veranderen zo de Kamer niet zou besluiten het gehele artikel te schrappen?

De heer **Korthals** (VVD): Ja.

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Het is bekend, dat de heer Korthals zijn bezwaren concentreerde op de aanwezigheid van een zwarte lijst, maar de effecten van het nu voorgestelde roepen toch wel wat vragen op. Je kunt bezwaren hebben

tegen een zwarte lijst maar dat betekent niet, dat alles wat is voorgesteld daarin op te nemen, moet verdwijnen. Het amendement stelt voor bijna het gehele artikel te laten vervallen, waarmee in feite die onderdelen die een algemeen negatief oordeel hebben gekregen, worden gewit.

De heer Korthals heeft door zijn amendement die keuze bewust gemaakt. Hij heeft weliswaar een alternatief voorgesteld, maar zijn bedoeling is toch om dat alternatief pas in stemming te brengen als dit amendement wordt verworpen. Met andere woorden: krijgt de heer Korthals wat hij het liefst zou hebben, dan zou dit amendement worden aanvaard en zou artikel 3 – de zwarte lijst – uit de wet verdwijnen.

Het tweede amendement stelt een alternatieve, grijze lijst voor. Wat is echter het verschil tussen de grijze lijst van artikel 4 van het wetsvoorstel – aanmerken als onredelijk bezwarend – en de voorgestelde grijze lijst in het gewijzigde artikel 3, dat wil zeggen een vermoeden van bezwaar? Wat is het verschil in effect en het verschil in motief?

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Bij mij is geen begin van overtuiging ontstaan om dit artikel te schrappen door de voorbeelden die de heer Korthals heeft genoemd, omdat deze toch niet zo concreet zijn. Ik geloof juist, dat het de rechtszekerheid ten goede komt als concrete voorbeelden worden gegeven. In de vorige UCV hebben wij al gesproken over de samenhang met artikel 3.2.18, maar de heer Hartkamp zou hierop nog even willen ingaan.

De heer **Hartkamp**: Mijnheer de Voorzitter! Het punt dat de heer Korthals aan de orde stelt, is op zich zelf belangrijk. Het is voor de gebruiker niet mogelijk – zoals de heer Korthals in zijn betoog suggereerde – om bij het sluiten van het contract te zeggen: 'Wederpartij, hier hebt gij de voorwaarden. Spreekt u nu maar eens binnen twee weken of binnen een maand uit of u die voorwaarden accepteert. Als ik binnen een maand niets van u hoor, bent u al uw vernietigingsbevoegdheden kwijt.'

Dit is niet mogelijk omdat in artikel 3.2.18, lid 2, staat dat een dergelijke termijn aan iemand die bevoegd is om te vernietigen kan worden gesteld op het ogenblik dat de verjaringstermijn voor bevoegdheid

Hartkamp

een aanvang heeft genomen. In artikel 2c, lid 3, staat wanneer de verjaringstermijn een aanvang heeft genomen. Deze verjaringstermijn neemt een aanvang, als de gebruiker een beroep op een specifiek beding heeft gedaan. Daarom kan artikel 3.2.18 bij dit wetsontwerp alleen worden toegepast in het volgende geval. Stel dat de gebruiker zijn aansprakelijkheid uitsluit voor een bepaald gebrek. De wederpartij ontdekt vervolgens het gebrek en gaat naar de gebruiker. Vervolgens zegt de gebruiker dat in zijn algemene voorwaarden staat dat hij daarvoor niet aansprakelijk is. Er is een beroep op het beding gedaan. Als de consument daarna zijn mond blijft houden en daarmee dus onduidelijkheid laat ontstaan omtrent zijn bedoelingen, kan de gebruiker zeggen: ik stel de termijn van artikel 3.2.18, lid 2; verklaar nu wat u wilt!

Het is echter uitgesloten dat de termijnstelling kan worden gehanteerd bij het begin van de rit.

Staatssecretaris **Van Zeil**: Mijnheer de Voorzitter! In het algemeen wil ik opmerken – met name met het oog op de consumentenpraktijk van alle dag – dat er met deze zwarte lijst en daarnaast de grijze lijst sprake is van een houvast met betrekking tot hetgeen wel en niet toelaatbaar is. Alles goed overwegende, kan men tot de conclusie komen dat hier sprake is van het dienen van rechtszekerheid en rechtsgelijkheid. Dat beogen wij met name met dit wetsontwerp.

Ik wil hieraan toevoegen dat ook de positie van de onderhandelende en de procederende consumentenorganisaties duidelijk wordt verstevigd met hetgeen van de zijde van de regering is en wordt voorgesteld. Het toenemen van de onzekerheid – waarvan sprake zal zijn na schrapping – zal een groter beslag leggen op de rechter. Wij weten allemaal wat het kabinet op dit punt voor ogen staat.

Natuurlijk kan men op bepaalde onderdelen kritisch commentaar geven. Ik meen echter te mogen concluderen dat de kern van het geheel voldoende hard is. Een en ander wordt bovendien aangevuld met rechtspraak. Er is geen sprake van een ontoelaatbare onzekerheid. Deze zal niet hoeven tot ontstaan of hoeven voort te bestaan.

De heer **Korthals** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De heer Schutte heeft

opgemerkt dat eerst wordt voorgesteld om de zwarte lijst te laten vervallen. Indien het amendement wordt aangenomen, zou er een soort luchtledig ontstaan. Met mijn volgende amendement wil ik een en ander weer grijs maken. Dat is werkelijk de bedoeling. Op advies van het Ministerie van Justitie zijn deze twee lijsten niet samengevoegd tot één grote grijze lijst. Om allerlei redenen heeft het nut om deze twee lijsten naast elkaar te laten bestaan. Liever twee grijze lijsten dan één totale grijze lijst. Als ik het niet goed zeg, hoor ik dat graag.

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Ik begrijp hieruit dat beide amendementen, politiek gezien, als een eenheid moeten worden beschouwd.

De heer **Korthals** (VVD): Jawel, de amendementen moeten als een eenheid worden beschouwd.

De heer **Schutte** (GPV): Daarnaast zijn er dus nog praktische argumenten die tot de visuele tweedeling hebben geleid.

Minister **Korthals Altes**: Het alfabet is niet lang genoeg.

De heer **Korthals** (VVD): Bij voorbeeld!

Ik kan mij overigens voorstellen dat de waarde van dit amendement zou devalueren wanneer het voorgestelde amendement op artikel 2c, lid 1, werd aangenomen. Met dat amendement probeer ik te bewerkstelligen dat de bedingen die uitdrukkelijk overeengekomen en aanvaard zijn, van het gestelde worden uitgesloten.

Ik heb nog een ander punt aan de orde gesteld. Dat betreft de betekenis van artikel 3.2.18, lid 2. De heer Hartkamp zegt dat dit in feite niet van toepassing is. Naar mijn gevoel is het echter toch zo dat een beroep op het beding door de gebruiker in feite gedaan wordt bij het afsluiten van de overeenkomst. Dat betekent dat op dat moment de verjaringstermijn ingaat en dus de gebruiker aan de wederpartij een redelijke termijn kan gunnen om zich erover uit te laten of hij een beroep gaat doen op de vernietigingsgrond.

Minister **Korthals Altes**: De termijn begint als de gebruiker een beroep op het beding doet. De wederpartij aanvaardt de voorwaarden en merkt na verloop van een maand dat zij klachten heeft en dat haar bij die algemene voorwaarden het recht is ontnomen om met de klacht te doen

wat zij wil doen. Op datzelfde moment beroept zij zich op het feit dat het een vernietigbare voorwaarde is omdat deze op de zwarte lijst was vermeld. Het moment waarop de gebruiker zich op zijn beding beroept is het moment waarop de verjaring ingaat.

De heer **Korthals** (VVD): Mijn stelling is juist dat de gebruiker, door het beding op te nemen, in feite een beroep doet op dat beding. Dus op dat moment gaat de verjaringstermijn in.

Minister **Korthals Altes**: Hij beroept zich pas op de bepaling op het ogenblik waarop hij haar nodig heeft.

De heer **Korthals** (VVD): Hij zal de bepaling toch niet in de overeenkomst opnemen wanneer hij ook niet denkt haar nodig te hebben?

Minister **Korthals Altes**: Ik ga ervan uit dat de gebruiker de bedingen opneemt voor het geval dat hij ze onverhoopt denkt nodig te hebben.

De heer **Korthals** (VVD): Dus dan gaat op dat moment de verjaringstermijn in.

De heer **Hartkamp**: Mijnheer de Voorzitter! Juist deze discussie toont aan, hoe verstandig het is geweest om artikel 2c, lid 3, op te nemen. Wat is het geval? Blijkens artikel 3.2.18 is het essentiële tijdstip het tijdstip waarop de verjaringstermijn ingaat voor het beroep op vernietigbaarheid. Als nu artikel 2c, lid 3, niet geschreven zou zijn, was hetgeen de heer Korthals stelt, heel goed denkbaar. Immers, volgens artikel 3.2.17 – dat artikel bepaald in het algemeen wanneer de verjaringstermijn ingaat – begint de verjaringstermijn te lopen als het beroep op vernietigbaarheid aan de wederpartij ten dienste is komen te staan.

Dat staat onder punt d van dat artikel. Deze zinsnede laat op zich zelf de gedachte toe dat het beroep ten dienste is komen te staan op het moment van het sluiten van de overeenkomst. Dat vonden wij niet juist.

Uit deze discussie blijkt ook dat de consequentie die de heer Korthals trekt, niet juist zou zijn. Daarom is in artikel 2c, lid 3, gezegd dat de verjaringstermijn pas begint als de gebruiker zich beroept op het beding. Dat is natuurlijk ergens tijdens de rit, maar niet al meteen bij het sluiten van de overeenkomst. Het nieuwe artikel 2c, lid 3, sluit de mogelijkheid die door de heer Korthals voor de

Hartkamp

gebruiker wordt geschetst, uit. Aan het begin van de rit kan deze redelijke termijn, die overigens ook per definitie geen 'redelijke' termijn zou zijn, niet worden gesteld.

De heer **Korthals** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil een voorbeeld geven.

De **Voorzitter**: Ik hoop wel dat dit uw laatste interventie is.

De heer **Korthals** (VVD): Het is mijn laatste opmerking op dit punt.

Ik kan mij voorstellen dat de gebruiker, wetend dat er wellicht bedingen vermeld zijn die zouden vallen onder artikel 3 of 4, op dat moment ook een bepaling opneemt waarbij hij een beroep doet op bepaalde bedingen. Dan heeft hij dat toch onmiddellijk gedaan. Tevens zou hij dan aan de wederpartij een termijn kunnen stellen waarbinnen hij zich moet uitlaten over het feit of hij wil vernietigen of niet.

De heer **Hartkamp**: Mijnheer de Voorzitter! Het is duidelijk de bedoeling van artikel 2c, lid 3, dat op het tijdstip dat het beroep wordt gedaan op het beding de ondernemer dat beding werkelijk nodig heeft. Dat is wanneer het gebrek in de geleverde prestatie wordt ontdekt en de wederpartij herstel van de zaak wil. Dat moment is bedoeld en niet het moment van het sluiten van de overeenkomst.

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! ...

De **Voorzitter**: Ik wil de discussie over beide amendementen-Korthals op dit punt afsluiten.

De heer **Schutte** (GPV): Het gaat hierbij wel om de kern van het wetsontwerp, zeker wat de amendering betreft. Een mogelijkheid voor een reactie van de kant van de Kamer lijkt mij toch wel voor de hand liggend.

De **Voorzitter**: Ik meen dat er voortdurend over en weer reacties worden gegeven en dat u zich straks ernstig zult bezinnen op uw stemgedrag. Bent u nog niet voldoende toegeerust om uw stem te bepalen?

De heer **Schutte** (GPV): Vermoedelijk wel, maar wij zitten hier met elkaar. Ik meen dat vooral een oordeel van de minister over bepaalde aspecten niet onbelangrijk is. Dat wil ik toch graag stellen.

De **Voorzitter**: Ik meende dat reeds geproefd te hebben. De minister dacht ook dat hij u dat reeds ter consumptie had aangereikt.

De heer **Schutte** (GPV): Het gaat mij om de samenhang tussen beide amendementen. Die is nu als een politieke koppeling voorgesteld. Ik snap dat niet. Het een sluit naar mijn gevoel het ander uit. Even aannemend dat het huidige artikel 3 een soort grijze lijst wordt, dan zijn heel duidelijk de consequenties zichtbaar voor zowel de rechtszekerheid als de belasting van de rechterlijke macht. Tegen die achtergrond, los van de inhoud, meen ik dat het van belang is dat de minister kenbaar maakt welke gevolgen hij daarvan ziet.

Minister **Korthals Altes**: Ik ben het met de veronderstelling van de heer Schutte wel eens. Ik wil het bondig samenvatten. Artikel 3 schrappen en artikel 4 laten staan zou een heel merkwaardige situatie in het leven roepen. Hetgeen wij op dit ogenblik in de ernstigste mate ongewenst vinden zou wel geoorloofd worden, terwijl hetgeen wij in iets mindere mate ongewenst vinden en waarbij een rechterlijk oordeel mogelijk is volgens artikel 4 wel zou blijven staan.

Artikel 3 schrappen kan dan ook helemaal niet. Dan blijft over de mogelijkheid om artikel 3 onder hetzelfde regime te brengen als artikel 4. Daar gaat het wetsontwerp niet van uit. Ik ben er ook niet van overtuigd dat wij daar nu alsnog naartoe moeten. Ik voorzie dat er dan een verhoogd beroep op de rechter wordt gedaan, want de bedoeling van artikel 3 is juist dat wordt voorkomen dat dit soort bedingen tot stand komt.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De minister wordt steeds onduidelijker in zijn kwalificaties. Politiek kan ik mij dat nog wel voorstellen. Vanochtend heeft de minister gezegd, het gestelde in een aantal amendementen onaanvaardbaar te vinden. De twee artikelen vormen het hart van het wetsontwerp. Is de zin van dat wetsontwerp nog aanwezig als dit betekent dat wij toch een systeem overeind houden waarbij elke keer naar de rechter moet worden gegaan? Is daarbij niet het hart uit het wetsontwerp gehaald?

Minister **Korthals Altes**: Het hart of de kern van het wetsontwerp is gelegen in de open norm. Dit is de

uitwerking ervan. Ik heb heel duidelijk gezegd dat artikel 3 niet zonder meer geschrapt kan worden zonder dat er iets voor in de plaats komt. Ik heb ook gezegd dat ik grote bezwaren heb wanneer artikel 3 een grijze lijst zou bevatten in stede van de zwarte van nu. Het woord 'onaanvaardbaar' heb ik vanochtend ook niet gebruikt. Ik stel het op prijs dat mevrouw Salomons mijn bezwaren tegen sommige van haar amendementen wel als zodanig heeft opgevat, maar die schoen mag wat mij betreft ook de heer Korthals aantrekken. Gelet op het standpunt dat de Kamer tot nog toe in meerderheid heeft ingenomen, zie ik geen aanleiding om met een kanon te schieten op een mug.

De **Voorzitter**: Wij gaan over tot de bespreking van het amendement-Salomons op stuk 24, I, ertoe strekkende een nieuw onderdeel e in te voegen in artikel 3.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Met dit amendement wil ik iets van de grijze naar de zwarte lijst halen. Dat is in de toelichting niet helemaal duidelijk geworden. Volgens de heer Van Delden is daarvoor geen motivering te geven. De gebruiker wordt geheel of gedeeltelijk van een wettelijke verplichting tot schadevergoeding bevrijd. Ik kan mij geen omstandigheden voorstellen waaronder een dergelijke bepaling kan worden opgenomen. Het gaat om de wettelijke verplichting tot schadevergoeding, inclusief het matigingsrecht dat de rechter bij de toepassing van schadevergoedingsbepalingen zal hebben. Het uitsluiten van schadevergoedingsverplichtingen leidt in het economisch verkeer tot onzorgvuldig handelen en ik wens dat niet te bevorderen, zeker niet in het verkeer met individuele consumenten.

Minister **Korthals Altes**: Ik heb tegen deze aanvulling van de zwarte lijst zeer grote bezwaren. Mevrouw Salomons weet hoe zij dat voor zichzelf moet vertalen. De reden daarvoor is onder andere gelegen in het feit dat in het economisch verkeer bij herhaling bepaalde vormen van schade worden uitgesloten van vergoedingsplicht. Wij spreken dan meestal over gevolgschade of Erfolg-schade. Voor het overleven van een bedrijf is het vaak niet mogelijk die schade te voldoen.

De schade is soms ook van een dergelijke omvang dat zij niet te verzekeren is, omdat dat het einde

Korthals Altes

van bepaalde verzekeringsmaatschappijen zou betekenen. In de rechtspraak is het algemeen aanvaard dat dit soort schades wordt uitgesloten. Dat gebeurt contractueel omdat men zekerheid moet hebben dat men niet met dat soort schades geconfronteerd kan worden. Heeft men die zekerheid niet, dan zou men moeten trachten de aansprakelijkheid voor die schade naar vermogen te verzekeren. Daarvoor zouden dan weer onevenredig hoge premies moeten worden betaald, terwijl slechts een klein gedeelte echt verzekerd kan worden.

Ik kan de verzekering geven dat een dergelijke exoneratie in het economisch verkeer niet te missen is. Natuurlijk moet een dergelijke exoneratie met verstand, naar redelijkheid en billijkheid worden toegepast. Er is de rechtspraak om dat in individuele gevallen te toetsen. Het matigingsrecht van de rechter kan in dit geval onvoldoende hulp bieden.

Het geeft geen duidelijke zekerheid bij voorbaat dat het matigingsrecht ook zal worden uitgeoefend. Bovendien is het matigingsrecht niet ingesteld voor dit soort gevallen. Het is toegesneden op individuele zaken en niet op categorieën van schade. Ik moet dit amendement met klem ontraden.

De Voorzitter: Wij gaan over naar het amendement-Salomons op stuk nr. 26.

De heer Schutte (GPV): Voorzitter! In verband met dit onderdeel heeft het NCIV nog op het volgende aspect gewezen. Als grote complexen woningen worden beheerd en als, naast de huur, ook een aantal bijkomende leveringen in het tarief zit, kan dit betekenen dat je in individuele gevallen moet bekijken of er een termijn moet worden gekozen, afwijkend van de termijn die algemeen voor het blok geldt. Is dit een punt dat hierbij is overwogen?

Mevrouw Salomons (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De huidige bepaling geeft inderdaad aan, dat zo'n bevoegdheid wel bestaat. Een wederpartij kan dus die overeenkomst ontbinden. Mij is niet duidelijk wat daarvan de consequenties zijn, want daardoor is de schade voor de wederpartij, de huurder, in vele gevallen aanzienlijk groter. Ik vraag mij dan ook af, of het geen loze bepaling zal worden als zij wordt

gehandhaafd. Daarom heb ik ook een amendement voorgesteld.

Minister Korthals Altes: Mijnheer de Voorzitter! Zoals gebruikelijk, zitten er twee kanten aan deze zaak. Er zullen gevallen zijn, waarin de wederpartij meer schade ondervindt door van die ontbindingsbevoegdheid gebruik te maken dan door het aanvaarden van de prijsverhoging. Er vindt dan een economische afweging plaats. Als men die prijsverhoging dan aanvaardt, omdat de ontbinding van de overeenkomst nog minder bevalt, dan is dat de vrucht van een interne afweging. Ik zou dat aanvaardbaar vinden.

Het amendement stelt voor, deze mogelijkheid te schrappen. Het beding is onder alle omstandigheden vernietigbaar, wanneer binnen drie maanden de prijs wordt verhoogd. Ook daarvan moet ik zeggen, dat dit een in het economische verkeer niet meer te hanteren bepaling is. Als een geïmporteerd goed wordt besteld, is een levertijd van drie maanden helemaal geen uitzondering.

Als in de tussentijd in het buitenland bepaalde prijzen worden verhoogd, bij voorbeeld door stijging van de douanerechten of de transportkosten, dan is het niet ongebruikelijk en naar mijn mening niet onredelijk bezwaard als de verkoper bedingt dat de verhogingen mogen worden doorberekend. Die mogen dan worden doorberekend, mits degene die gekocht heeft voor een lagere prijs, de bevoegdheid heeft om de overeenkomst te ontbinden.

Nadenkend over het amendement van mevrouw Salomons, vroeg ik mij af of het eigenlijk wel zo goed en regelmatig is wat er staat. Voor veel goederen is dat het geval. Ik denk dan bij voorbeeld aan een auto van een min of meer courant merk, waarvan de prijs stijgt gedurende de periode dat de levering nog niet heeft plaatsgevonden. Dan kan men zonder meer tegen de importeur zeggen: ik neem die auto niet af. Die verkoopt hij dan wel aan een ander. Er zijn echter ook auto's van buitenlandse merken, die erg kostbaar zijn en waarin men allerlei eigen voorzieningen kan laten aanbrengen. Het is dan maar zeer de vraag of het wel redelijk is, als de koper dan bij prijsverhoging zegt tegen de importeur van bij voorbeeld het Engelse merk: laat hem maar staan en zie hem maar te verkopen aan een afnemer in Saoedi-Arabië.

Mevrouw Salomons (PvdA): Betekent dat ontbindingsrecht dat de wederpartij niet gehouden is tot enige schadevergoeding, om maar bij dat extreme voorbeeld te blijven?

Minister Korthals Altes: Nee, dat staat er niet bij.

Mevrouw Salomons (PvdA): Dan vraag ik mij af of men met de huidige bepaling de mensen niet blij maakt met een zeer aanzienlijke dode mus.

De heer Hartkamp: Mijnheer de Voorzitter! Het feit dat een beding onder de omschrijving van deze lijst valt, wil alleen zeggen dat het per se vernietigbaar is. Als het echter niet onder de omschrijving van deze lijst valt, wil dat niet zeggen dat het niet aan de open norm kan worden getoetst. Als je als ondernemer in feite toch vrij bent om de prijzen te verhogen, omdat het nadeel van ontbinding voor de wederpartij zo groot is dat deze daar toch niet toe over zal gaan, is het heel goed denkbaar dat een dergelijk beding, getoetst aan de open norm, het onder bepaalde omstandigheden toch niet zal halen.

De zwarte lijst is voorzichtig geformuleerd. Daarop wordt alleen voor dit speciale geval aangegeven dat het beding altijd onredelijk is, anders kan het weer aan de open norm worden getoetst. Ik geef overigens toe dat dit eerder een tegemoetkoming is aan het bezwaar dat mevrouw Salomons heeft geuit dan aan het bezwaar dat de minister heeft geuit ten aanzien van de gevallen met de bekende Engelse auto.

Mevrouw Salomons (PvdA): Na deze toevoeging ben ik bijna geneigd het amendement in te trekken.

De Voorzitter: Mevrouw Salomons bespeurt bij zichzelf de neiging om het amendement in te trekken. Wij zullen zien of die neiging tot daden rijpt in de verdere toekomst. Ik begrijp echter dat mevrouw Salomons haar amendement nu nog niet intrekt.

Mevrouw Salomons (PvdA): Dat hangt van de procedure in mijn fractie af.

De beraadslaging wordt gesloten.

De Voorzitter: Dan is aan de orde het gewijzigde amendement-Salomons (stuk nr. 40, I herdruk) tot invoeging van een artikel 3a.

Korthals Altes

Minister **Korthals Altes**: Wij zouden dit amendement graag bij artikel 13 behandelen.

De **Voorzitter**: Uw suggestie zal worden gevolgd, tenzij de commissie daartegen overwegende bezwaren heeft. Naar mij blijkt, is dat niet het geval.

Ik maak, zoals ik heb toegezegd, een kleine balans op.

Wij hebben artikel 3 afgehandeld. Wij krijgen nu nogal wat sequelen van al behandelde amendementen voor ons. Het wil mij voorkomen dat wij er met inspanning van allen toch in moeten slagen om rond 18.30 uur klaar te zijn. Ik zie de commissie instemmend knikken. Dat instemmend knikken houdt een verplichting van de zijde van de commissie in. Deelt de regering het gevoel dat wij de behandeling vanmiddag nog kunnen afronden? Anders zouden wij de vergadering voor twee uur moeten schorsen en dan wellicht nog voor een half uurtje bij elkaar moeten komen. Ik ga uit van een gemeenschappelijke inspanning, gericht op het gereed komen met onze beraadslagingen voor uiterlijk 18.30 uur.

Minister **Korthals Altes**: Ik vind dat geen onredelijk bezwarend voorstel.

Over artikel 4 en de daarop voorgestelde amendementen wordt geen beraadslaging gevoerd.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijn amendement op stuk nr. 24, II op artikel 4 is zelfs uitdrukkelijk als sequeel bedoeld.

Over artikel 4a en de daarop voorgestelde amendementen wordt geen beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over artikel 5, waarop zijn voorgesteld:

een amendement-Korthals (stuk nr. 37, II);

een gewijzigd amendement-Salomons (stuk nr. 40, IV herdruk).

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van een reactie van de VNG wil ik het volgende vragen. De VNG heeft gezegd dat zij bij de totstandkoming van het nu voor ons liggende wetsvoorstel, ondanks het feit dat zij meende dat er door haar behoorlijke belangen te vertegenwoordigen waren, niet gehoord is. In ieder geval stelt zij het, gelet op de strekking van de bepalingen, op prijs, zo er ooit

wijzigingen komen dat zij dan ook tot de representatieve organisaties behoort. Ik vraag dus of alleen consumentenorganisaties en ondernemersorganisaties zijn gehoord. Als dat zo is, kan dan in ieder geval voor de toekomst beterschap worden beloofd?

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer het gaat om wijzigingen van voorwaarden waarbij de VNG als een representatieve organisatie kan worden aangemerkt, zal deze vereniging ongetwijfeld worden gehoord.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over artikel 6, waarop zijn voor voorgesteld:

een amendement-Korthals (stuk nr. 36, IV);

een gewijzigd amendement-Salomons (stuk nr. 40, V, herdruk).

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! In haar brief heeft de VNG voorbeelden genoemd die mij overigens niet in het minst aanspreken. Er wordt gesteld dat ten aanzien van problemen die zich kunnen voordoen bij gronduitgifte, de gemeenten volledig uitgesloten zouden kunnen worden. De individuele kopers zouden daarmee dan moeten worden belast. Er is door de VNG een probleem naar voren gebracht dat fundamenteeler is. Ik heb daarvan in de stukkenwisseling niets terug kunnen vinden. De vorderingen kunnen worden ingesteld door representatieve organisaties. Zij menen echter dat zij geen verweer kunnen voeren omdat zij als gebruiker gelet op de omschrijving niet onder artikel 6, tweede lid vallen.

Ik meen dat het probleem door de interpretatie van de minister over de onderneming is opgelost. Ik wil dat echter voor alle zekerheid bevestigd hebben.

Minister **Korthals Altes**: Het lijkt mij inderdaad zo te zijn dat een vereniging als de Vereniging van Nederlandse Gemeenten geen verweer kan voeren tegen een dergelijke vordering. Zij kan ook niet gedagvaard worden door een rechtspersoon die een vordering kan instellen, omdat er alleen een vordering kan worden ingesteld tegen gebruikers – dat zijn in casu de gemeenten – en tegen een rechtspersoon die tot doel heeft de belangen van personen die een beroep of bedrijf uitoefenen te behartigen. De Vereniging van Nederlandse Gemeen-

ten behartigt de belangen van openbare lichamen en die vallen niet onder die omschrijving. Dat betekent dat als de Consumentenbond een dagvaarding wil doen uitgaan wegens onredelijke verzwaring van de energievoorwaarden of erfpachtvoorwaarden, er een proces tegen een gemeente moet worden gevoerd.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): De VNG kan in de procedure natuurlijk wel als deskundige worden gehoord.

Minister **Korthals Altes**: Zonder enige twijfel! Ik zie ook nog wel een mogelijkheid dat de VNG wellicht vordert om als tussenkomende partij te worden toegelaten in het geding. Dan kan de VNG rechtstreeks van zich doen horen, zoals in ons rechtsbestel niet ongebruikelijk is.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over artikel 7, waarop zijn voorgesteld:

twee amendementen-Salomons (stuk nr. 25, I en II, herdruk).

De heer **Korthals** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Het verbod van artikel 7 kan de rechtspersonen treffen, waarover in artikel 6, lid 2 wordt gesproken. Is het ook de bedoeling dat de leden van die rechtspersonen het verbod tegengeworpen kunnen krijgen?

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Voor zover de leden mede gedagvaard zijn in het geding kan het verbod zich tot de leden uitstrekken. Het is niet zo dat het verbod zich uitstrekt tot partijen die niet in het proces waren vertegenwoordigd.

De **Voorzitter**: Wenst mevrouw Salomons nog het woord over de amendementen op stuk nr. 25?

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Voorzitter, ik heb mijn amendement niet uit een oogpunt van regionalisme ingediend, maar op grond van de overweging dat ik een zekere mate van concentratie van economische rechtspraak tot kamers waar hopelijk economische deskundigheid is, in ieder geval wens te bevorderen. Verder onderken ik dat met name de consumentenorganisaties in Den Haag geconcentreerd zijn, maar hoofdzetels van ondernemingen zijn veelal in Amsterdam gevestigd. Met mijn amendement streef ik dus optimalisering van de rechtspraak over deze ingewikkelde materie na en probeer ik aansluiting te vinden bij economische centra. En aan dat

Salomons

criterium voldoet Den Haag niet zo goed.

Minister **Korthals Altes**: Ik sta betrekkelijk neutraal tegenover dit amendement, maar niet tegenover de motivering, aangezien Rotterdam behoort tot het ressort 's-Gravenhage.

De beraadslaging wordt gesloten.

Over de artikelen 8 en 9 wordt geen beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over artikel 10.

De heer **Korthals** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Dit lijkt me een tamelijk ingewikkeld artikel, dat nog wel eens tot moeilijkheden aanleiding zou kunnen geven. Ik zou graag van de minister vernemen, of met de regeringscommissaris voor de invoering van Boek 8 met name over dit artikel overleg is gepleegd.

Minister **Korthals Altes**: Mij is uit de correspondentie ter zake bekend, dat over het hele wetsvoorstel overleg is gepleegd met de regeringscommissaris voor Boek 8, de heer Schadee.

De beraadslaging wordt gesloten.

Over de artikelen 11 en 12 en de amendementen, voor zover daarop voorgesteld, wordt geen beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over artikel 13, waarop zijn voorgesteld:

- een gewijzigd amendement-Salomons (stuk nr. 40, VII, herdruk);
- een amendement-Korthals (stuk nr. 38).

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Nadat onze amendementen op stuk nr. 27 het land in waren gegaan, zijn er met name uit de kring van degenen die bij internationale handel betrokken zijn, nogal wat reacties gekomen die mij de problematiek wat duidelijker hebben gemaakt. Ik was in eerste instantie niet overtuigd door het argument van de regering dat het voorgestelde artikel absoluut noodzakelijk is omdat er anders problemen zouden ontstaan op het moment waarop het Nederlandse recht op transacties toepasbaar wordt verklaard omdat er een Nederlandse rechtspersoon, een Nederlandse partij bij betrokken is.

Ik zou graag vernemen of de bezwaren tegen ons amendement op stuk nr. 40 nog steeds gelden. Zal het Nederlandse recht nu feitelijk toepasbaar worden als het gaat om

overeenkomsten waarbij verschillende internationale ketens betrokken zijn? Ons is het voorbeeld van een graanhandel geworden.

Ik zou nu toch wel willen weten of de bezwaren tegen ons amendement op stuk nr. 40 ten aanzien van artikel 13 inderdaad betekenen, dat wij de facto een fraaie wetstekst opnemen. Ik vraag mij overigens ook af of dat niet voor het regeringsontwerp geldt. Ik vraag mij ook af of deze bepalingen, met name in overeenkomsten waarbij meer internationale ketens zijn betrokken, naar Nederlands recht feitelijk ooit toepasbaar worden. Ik denk daarbij aan het voorbeeld van de graanhandel.

Gehoord de reacties op ons amendement op artikel 13 en op het regeringsontwerp, vraag ik mij af of het beoogde doel werkelijk bereikt wordt. Ik wilde daarover toch wel graag een nadere geruststelling, in elk geval ten aanzien van het regeringsontwerp.

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Ik kan mij eigenlijk bij dit betoog aansluiten. Wij hebben ook de brief van Van Delden gekregen. Ook anderen zijn erop ingegaan. Ik neem aan dat de minister de brief ook kent. Enige reactie daarop ten aanzien van effectiviteit, ten aanzien van het gehele artikel en niet alleen ten aanzien van het vierde lid, zou ik op prijs stellen.

De heer **Korthals** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik ondersteun die toelichting.

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de brief van prof. Van Delden vrijdagavond in mijn huiselijke brievenbus aangetroffen en daarvan kennis kunnen nemen. De kwestie van de filière, van overeenkomsten van dezelfde aard en strekking en met dezelfde condities die tussen een grote serie van partijen achtereenvolgens wordt gesloten, meestal in de termijnhandel, is bekend. Dit is ook wel overwogen. Wij hebben daarbij in elk geval te maken met hetzij bedrijven hetzij personen die handelen in de uitoefening van hun bedrijf. Dat betekent dat de lijsten in de artikelen 3 en 4 niet van toepassing zijn en dat alleen de open norm van toepassing is.

Die open norm verzet zich er geenszins tegen dat condities, die in zo'n internationaal contract van toepassing plegen te zijn en die onderworpen zijn aan arbitrage, waar dan ook, worden beoordeeld naar het

recht dat in die overeenkomst van toepassing is verklaard. Dat is ook hetgeen in het gehele samenstel aanvaardbaar en redelijk is.

Dan is het zonder meer duidelijk dat het niet aanvaardbaar en niet redelijk zou zijn, wanneer in zo'n filière ten aanzien van bepaalde partijen bepaalde bedingen niet van toepassing zijn, die op andere partijen wel van toepassing zijn. Ik acht dus uitgesloten dat op basis van deze bepaling een rechter of een arbiter op grond van het feit dat hij ook moet toetsen aan de normen, zoals in dit wetsontwerp vervat, ten aanzien van die Nederlandse partij tot een andere conclusie zou komen dan ten aanzien van een buitenlandse partij. Het lijkt mij een probleem dat men theoretisch kan opwerpen, maar dat in de praktijk, geleid op de inhoud van dit wetsontwerp, niet tot consequenties zou kunnen leiden die wij minder gewenst vinden.

Een absolute voorwaarde daarvoor is wel, dat de lijsten van de artikelen 3 en 4 alleen op de consumenten van toepassing zijn. Op het moment dat daarin wijziging wordt aangebracht, komen wij met deze bepalingen – en overigens met meer bepalingen in dit wetsontwerp – in de grootst mogelijke moeilijkheden. Tegen die tijd zal ik het dan ook echt met zoveel woorden noemen, mevrouw Salomons.

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik de commentaren goed heb begrepen, is het niet de vraag wat er nu precies in de Nederlandse wetgeving is bepaald. Veeleer is het probleem dat de Nederlandse wetgeving in zeer veel gevallen in de praktijk niet aan de orde komt, omdat het Engels recht automatisch wordt toegepast. Is die taxatie juist, of geldt zij misschien alleen voor een beperkt aantal gevallen?

De heer **Van der Burg** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Stel dat in een filière van 30 à 40 mensen al een conflict is opgetreden en dat op grond van het geldende Engelse recht in Engeland arbitrage is uitgesproken. Krijgt die arbitrage volgens de gewone regels dan het exequatur van de president van de Nederlandse rechtbank, zoals ik aanneem? Zo ja, wat betekent dit dan wanneer later, tussen een Nederlander en een voorafgaande of hem nakomende Engelsman, voor de Nederlandse rechter opnieuw over datzelfde punt een discussie zou volgen? Wat is in dat geval de

Van der Burg

consequentie van het eerdere exequatur op de Engelse uitspraak voor een eventuele Nederlandse uitspraak?

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Op de vraag van de heer Schutte kan ik antwoorden dat, hoewel het Engelse recht als gevolg van deze bepaling van toepassing is op de arbitrage in Londen, toch kan worden getoetst aan deze, Nederlandse, open norm zodra er Nederlandse partijen zijn betrokken in die filière. Ik moet het aan de toekomstverwachtingen overlaten of die arbiter dat met zo veel woorden in zijn uitspraak tot uitdrukking zal laten komen.

Vervolgens komt de exequatur-procedure in Nederland. Wanneer daartegen geen verweer wordt gevoerd, wordt het exequatur zonder meer verleend. Wanneer zich vervolgens tussen andere partijen in de filière een geschil voordoet, zal dat in het algemeen, wanneer dezelfde voorwaarden van toepassing zijn, niet door de Nederlandse rechter worden beoordeeld maar juist weer door diezelfde arbiter in Londen. Dat is een onderdeel van het standaardcontract. Dat is de materie waarover Van Delden ook heeft geschreven. Het zal dus niet dan bij de allerhoogste uitzondering kunnen voorkomen dat de Nederlandse rechter daarna nog eens zou worden geroepen om erover te oordelen.

Zodra dat het geval is, loopt men altijd het risico dat er in die procedure tot een ander oordeel wordt gekomen dan oorspronkelijk in de arbitrage. Het feit dat nu moet worden getoetst aan de open norm, verandert dan ook niets aan die situatie. Het gebruikelijke, door Van Delden beschreven geval brengt met zich dat ook die tweede zaak in arbitrage in Londen zou worden beslecht.

De heer **Van der Burg** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Indien nu bij die arbitrage in Londen niet wordt getoetst aan de Nederlandse open norm en er een exequatur wordt gevraagd, neem ik aan dat dat exequatur daarmee in Nederland kan worden aangevochten. Is dat juist?

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! De Engelse rechter kan toetsen aan de open norm. Doet hij dat niet, dan is dit op zichzelf geen reden om geen exequatur te verlenen.

De **Voorzitter**: Wanneer dit de Engelse rechter en de commissie nu duidelijk is, stel ik vervolgens het

amendement van de heer Korthals op stuk nr. 38 aan de orde. Met dat amendement beoogt de indiener lid 4 van artikel 13 te doen vervallen.

De heer **Korthals** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb dit amendement al ruimschoots toegelicht. Ook ik heb mijn zorgen over het gehele artikel 13, in dit geval toegespitst op lid 4 daarvan. Ik meen dat het heel goed mogelijk is iets als datgene wat is bepaald in artikel 13, lid 4 in een later stadium alsnog op te nemen.

In dit verband herhaal ik mijn vraag hoe het gaat wanneer meer dan twee partijen bij de overeenkomst betrokken zijn. Zowel in lid 1 als in lid 2 van artikel 13 wordt gesproken van 'beide partijen'.

Minister **Korthals Altes**: Dan moet geoordeeld worden naar de omstandigheden van het geval, volgens 6.5.1.1. Misschien kan de heer Hartkamp op deze vraag nog een nadere toelichting geven.

De heer **Hartkamp**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Korthals snijdt hier een probleem aan dat voor het hele contractrecht van belang is. In het algemeen – dat geldt zowel voor het huidige als voor het nieuwe contractrecht – zijn alle regels geformuleerd met het oog op het geval dat twee partijen samen een contract sluiten. Daarbij doet zich altijd de vraag voor in hoeverre die regel ook geldt als het contract tussen meer dan twee partijen is gesloten. Het komt nogal eens voor, dat je in dat geval de wettelijke regels die op contracten betrekking hebben, niet zonder meer op een meer-partijencontract kunt toepassen. Met het oog daarop is in artikel 6.5.1 lid 2 een uitdrukkelijke bepaling geformuleerd, die erop neerkomt dat men in zo'n geval moet bezien of die wettelijke regels die op contracten betrekking hebben, behoorlijk uitwerken. Indien dat niet het geval is, kun je die wettelijke bepalingen, gelet op de strekking van die bepalingen en op de omstandigheden van het geval, zonodig buiten toepassing laten.

In het geval waarop artikel 13, lid 4 betrekking heeft, ligt het overigens niet erg voor de hand om dit te doen. Ik geef hiervoor het volgende voorbeeld, dat overigens omdat het hier weer alleen over consumenten gaat vrij gezocht is. Men kan zich voorstellen, dat een Nederlandse consument te zamen met bij voorbeeld een Duitse consument – dat kunnen

echtgenoten of samenlevenden zijn, zij het dat ze wel in een verschillend land, maar wel vlak over de grens, wonen – een auto koopt in Duitsland.....

Minister **Korthals Altes**: Een internationale LAT-relatie!

De heer **Hartkamp**: In die situatie, bij zo'n internationale LAT-relatie, is het denkbaar dat de Nederlandse consument gedagvaard wordt. Ik moet natuurlijk bij moeilijke vragen moeilijke gevallen bedenken. Wanneer nu de Nederlandse helft van het kopersechtpaar in Nederland zou worden gedagvaard, is er geen enkele reden om deze regel niet toe te passen. Het zelfde geldt wanneer zowel de Nederlandse als de Duitse helft van het echtpaar in Nederland zou worden gedagvaard, want dat maakt het EEG-executieverdrag mogelijk. Dan is er ook geen enkele reden om deze bepaling niet toe te passen. Kortom, ik verwacht voor deze bepaling bij de drie-partijenovereenkomst weinig moeilijkheden. Mocht zich zo'n moeilijkheid ooit voordoen, dan kan artikel 6.5.1 lid 2 tot een uitkomst leiden.

De **Voorzitter**: Wij hebben nu de gelegenheid, het gehele stuk nr. 40 met de daarop voorkomende amendementen te bespreken, inclusief de amendementen 40, VIII en IX tot invoeging van nieuwe artikelen 14 en 15.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Het nieuw voorgestelde artikel 15 heeft dezelfde inhoud als het vervallen artikel 11.

De **Voorzitter**: Ik neem aan dat er op dit moment geen toelichting meer behoeft te worden gegeven, aangezien dat al uitvoerig is gebeurd.

Minister **Korthals Altes**: Ik kan betrekkelijk kort aangeven in welke richting onze gedachten gaan. Het hele systeem en met name de internationale consequenties worden onaanvaardbaar verstoord wanneer we de zwarte lijst, ook al zou het in grijze trant zijn, van toepassing verklaarden op ondernemingen. Dat heeft een aantal consequenties tot gevolg, die naar mijn smaak niet meer aanvaardbaar zijn. Ik zou hier ernstig tegen willen waarschuwen.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Bij de algemene beschouwingen over dit wetsontwerp hebben wij hierover al gesproken: enerzijds verwijst de regering steeds naar de reflexwerking

Salomons

van de artikelen in overeenkomsten tussen ondernemers, anderzijds is het grijs maken van ondernemersovereenkomsten, waar het kleinere overeenkomsten met kleinere ondernemers betreft, zeer moeilijk aanvaardbaar. Nu citeer ik goed. Wat stelt die reflexwerking dan voor of is het een vrij loze kreet?

De **Voorzitter**: Ik heb zojuist verzuimd om de staatssecretaris het woord te geven. Het is mij ontgaan, dat hij daarom vroeg.

Staatssecretaris **Van Zeil**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou graag nog drie opmerkingen willen maken.

Niet alleen de geschiedenis, maar ook de aard van de artikelen 3 en 4 leidt tot geen andere conclusie dan dat het geheel duidelijk is gericht op consumentenbescherming.

In de tweede plaats hebben wij al eerder vanmiddag een discussie gevoerd over de vraag wat nu exact klein is, wat groter en groot is en wat daarbij de machtsrespectievelijk de marktposities zijn. Deze vallen niet samen met het aantal werknemers dat een onderneming in dienst heeft.

In de derde plaats heeft de Raad voor het Midden- en Kleinbedrijf een meerderheidsadvies zowel in 1980 als in 1982 uitgebracht. Mevrouw Salomons heeft hierop ook al in oktober gewezen. Deze meerderheid sprak zich ervoor uit om althans een deel van deze bepalingen betrekking te laten hebben op kleine ondernemers. Uit recente contacten met de organisaties van de zelfstandige ondernemers is ons ook gebleken, dat hetgeen ik onder de eerste twee argumenten heb vermeld ook door hen wordt gedeeld. Dat is natuurlijk niet bepalend voor besluitvorming in het parlement, maar het is wel van belang om dat in ieder geval te weten. De twee argumenten gelden echter wel in een discussie als deze.

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Wat houdt precies de verwachte reflexwerking in? Naar mijn smaak kan het inhouden, dat partijen – ook ondernemers – die hun algemene voorwaarden opstellen vast rekening houden met de teneur van deze wetgeving, in het bijzonder de teneur van de artikelen 3 en 4. Wanneer zij menen in de uitoefening van hun bedrijf dergelijke voor consumenten bezwarende bepalingen te kunnen missen, dan zullen zij die zelf ook achterwege laten. Dat is één deel van de reflexwerking.

Het tweede deel is, dat de rechter, geroepen tot toetsing van bepaalde condities in het zakelijke verkeer, bij de beoordeling daarvan ook zal kijken naar de lijsten van artikel 3 en artikel 4. Hij zal dat echter doen telkens met oog voor de omstandigheden van het geval. Het reflecteren doet zich dus niet voor als een soort onafwendbaar natuurkundig verschijnsel, maar het zal zich alleen voordoen wanneer de rechter meent dat het moet.

Uitermate belangrijk bij de beoordeling van het geheel is, dat behalve die reflexwerking er nog iets anders aan de hand is. Wanneer wij met zoveel woorden bepalingen onder het regime van artikel 4 brengen en van toepassing verklaren op het verkeer met bedrijven of personen in de uitoefening van beroep of bedrijf, dan betekent dit een omkering van de bewijslast en het scheppen van een bewijsvermoeden. Dat gaat heel wat verder dan alleen een wissel trekken op de mogelijke reflecterende werking. Tegen de wijziging in de bewijspositie heb ik grote bezwaren.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Voor een deel van de fractie van de PvdA is het probleem ontstaan dat in de loop van de schriftelijke behandeling het begrip consument in wezen is ingeperkt. Het is geenszins de bedoeling dat die lijsten buiten beschouwing moeten worden gelaten, wat de materiële toetsing betreft – door een rechter – omtrent de vraag of bedingen bezwarend zijn of dat er vermoedens zijn inzake bezwarende bedingen.

Minister **Korthals Altes**: Mijnheer de Voorzitter! Die lijsten hebben de wettelijke kracht, zoals is aangegeven, in het verkeer met consumenten. Daarbuiten geven zij duidelijk een aanwijzing van hetgeen de wetgever al dan niet geoorloofd vindt, als het gaat om het opstellen van algemene voorwaarden.

De beraadslaging wordt gesloten.

Over artikel III en het daarop voorgestelde amendement en over artikel IV wordt geen beraadslaging gevoerd.

De **Voorzitter**: Het lijkt mij niet slecht om te vragen, waar artikel V is gebleven! Heeft de minister dat wellicht ergens in een lade liggen?

Minister **Korthals Altes**: Dat artikel komt waarschijnlijk in de overgangswet weer te voorschijn. Artikel V is nu vervallen. Dat ging over overgangs-

recht. Ik denk dat wij nu moeten vernummern. De overgangsbepaling zal er te zijner tijd wel weer komen, met een eigen nummer.

De **Voorzitter**: Wij kunnen dus nog een nota van wijziging verwachten.

Minister **Korthals Altes**: Ik meen dat, als de Kamer wil vernummern, zij dit zelf kan doen.

De **Voorzitter**: Wij zullen ons inzetten voor het algemeen belang!

Over de artikelen VI en VII en de beweegreden wordt geen beraadslaging gevoerd.

De **Voorzitter**: Ik stel vast dat wij inderdaad in het middagdeelte gereed zijn gekomen met ons werk voor vandaag. Ik kan ook vaststellen dat wij nog enige wijzigingsvoorstellen kunnen verwachten in de zin van ingetrokken of gewijzigde amendementen. Deze zullen echter te zijner tijd aan de orde komen. De stemming zal plenair plaatsvinden. Er is geen reden om dit in commissieverband te doen. Ik dank de minister en de staatssecretaris voor hun medewerking. Ik wil gaarne vanaf deze plaats de regeringscommissaris van harte beterschap toewensen!

Sluiting 16.20 uur.